UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Ivana Klímová

Rozvoj grafomotorických dovedností u žáků v elementární třídě

Olomouc 2020

vedoucí práce: doc. PhDr. Martina Fasnerová Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracovala samostatně a že jsem použila zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Miroslavi 7. 4. 2020 Bc. Ivana Klímová

Děkuji doc. PhDr. Martině Fasnerové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a poskytování cenných rad při jejím zpracovávání. Dále děkuji své rodině, která mě podporovala po celou dobu studia.

Obsah

ÚVOD 6

1 Mladší školní věk 7

1.1 Poznávací procesy 8

1.2 Vývoj percepcí 10

1.3 Emocionální vývoj a socializace 11

1.4 Školní zralost a připravenost 13

1.5 Vývoj hrubé a jemné motoriky 14

2 Základní dělení motoriky 17

2.1 Hrubá motorika 18

2.2 Rozvoj hrubé motoriky 19

2.3 Jemná motorika 20

2.4 Rozvoj jemné motoriky 20

3 Grafomotorika 22

3.1 Grafomotorický rozvoj dítěte 23

3.2 Uvolňovací cviky 25

3.3 Grafomotorické obtíže 26

3.4 Dětská kresba 27

4 Psaní 29

4.1 Počáteční psaní 31

4.2 Druhy úchopů psacího náčiní 32

4.3 Správná poloha při psaní 34

4.4 Výběr psacích a kreslících potřeb 35

4.5 Psaní levorukých dětí 36

5 Rozvoj grafomotorických dovedností 38

5.1 Charakteristika výzkumného šetření 38

5.2 Cíl výzkumné práce 38
5.3 Charakteristika výzkumného souboru 39
5.4 Metody výzkumu 42
5.5 Kazuistika a vstupní šetření 42
5.6 Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností 58
5.7 Výstupní šetření 59
5.8 Shrnutí a diskuse 64
Závěr 67
Seznam použité literatury 69
Seznam tabulek 71
Seznam grafů 72
Seznam příloh 73

ÚVOD

Písmo patří k základním lidským projevům. Pomocí písma můžeme sdělovat své pocity, postoje a názory. Je nedílnou součástí našeho života. Znalost písma nám dává možnost dalšího vzdělání. Posouvá nás dál ve získávání vědomostí. Už malé děti používají pastelky a vyjadřují své myšlenky na papír. Intuitivně vedou ruku a zanechávají po sobě určitou stopu. Chtějí nám udělat radost. Chtějí nám něco sdělit.

Cílem předkládané diplomové práce je zjištění, zda pravidelné a soustavné rozvíjení hrubé a jemné motoriky a následně grafomotoriky v přípravném období prvního ročníku základní školy, vede k úspěšnějšímu prvopočátečnímu psaní u těchto žáků. Diplomová práce dále analyzuje pokrok u žáků v přípravném období elementární třídy při rozvíjení grafomotoriky, kdy sleduje přítlak při psaní a správný úchop psacího náčiní.

Před každým psaním by děti měly provádět uvolňovací cvičení. Žáci by měly uvolňovací cvičení provádět automaticky. Měli by vědět, že než začnou psát, musí své tělo na psaní připravit. K tomu poslouží různé motivační básničky. Většina učitelů toto podceňuje, nevěnuje přípravě na psaní dostatek času a pozornosti, což následně vede k značným obtížím při psaní. Na děti při psaní by neměl být vyvíjen žádný tlak. Každé dítě je individuální a ke každému se tak musí přistupovat. Co je pro jedno dítě krásně napsané, nemusí odpovídat druhému dítěti. Žáci prvního ročníku základní školy by měli mít pevně zafixované hygienické návyky při psaní.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí, a to z části teoretické a empirické. V teoretické části je představen vývoj žáka v mladším školním věku, jeho poznávací procesy, vývoj percepcí, emocionální vývoj a socializace. První kapitolu uzavírá vývoj hrubé a jemné motoriky. Ve druhé kapitole podáváme ucelený přehled o motorice dítěte. Samostatná kapitola je věnována grafomotorice, kde se zmiňujeme i o dětské kresbě. Čtvrtá kapitola se zabývá psaním v elementární třídě. Empirická část je věnována rozvoji hrubé a jemné motoriky a grafomotorických dovedností u žáků v přípravném období prvního ročníku školní docházky.

1 Mladší školní věk

K zásadním životním událostem zajisté patří nástup do základní školy. Probíhají velké změny v životě dítěte. Dítě se musí naučit novým sociálním rolím, stává se žákem a spolužákem, musí se přizpůsobit novému, dosud neznámému prostředí. Hry, které dosud převládaly v předchozím období, zůstávají v pozadí a do popředí jde činnost učební. Bezstarostný život střídají školní povinnosti. Na dítě začíná být vyvíjen tlak, který je mu neznámý. Dítě se musí vyrovnat s mnohými změnami, které nástup do školy přináší.

Vágnerová (2005), která vychází z Matějčka (1986), dělí školní věk na raný, střední a starší školní věk, který se kryje s pubescencí. Uvádí, že raný školní věk trvá od nástupu do školy, tj. Mezi 6 - 7 rokem života dítěte až do 8 - 9 let. Charakteristické pro toto období je změna sociálního postavení a vývojové změny, které probíhají ve vztahu ke škole. Avšak děti v mladším školním věku jsou stále ještě hravé, dokážou se soustředit na jednu věc krátkou dobu, mají rády pohádky a ve hře se mísí dívky i chlapci společně. Střední školní věk se vymezuje obdobím 8 - 9 let až 11 - 12 let a je to období, kdy je dítě stabilnější a většinou již adaptované na školu. Výrazně začíná stoupat vliv dětské skupiny, kde se dívky a chlapci již oddalují. Mezníkem je přestup na druhý stupeň základní školy a objevování prvních známek pohlavního dospívání (prepubescence).

Nástupem do školy se mění dětské myšlení. Z období, kdy bylo dítě orientováno na vlastní přání a fantazie, přechází na zájem o okolní svět. Chce ho pochopit. Zjišťuje dané souvislosti a zákonitosti světa. Chce znát konkrétní informace, které i samo vyhledává v encyklopediích, na internetu a v časopisech. Langmeier, Krejčířová (2006) toto období označuje jako období střízlivého realismu. Realismus probíhá jak v dětské kresbě, která se mění, tak v jednání s lidmi, ve hře a v písemném projevu.

Na začátku období je dítě závislé na autoritách. Dítě věří tomu, co autority řekly. Učitel je pro dítě důležitá osoba, která ho výrazně ovlivňuje ve všech oblastech. Ke konci období je dítě více kritické. Šimíčková – Čížková uvádí (2010), že Erikson označuje tuto etapu obdobím iniciativy a snaživost. Dítě je zaměřeno na vlastní výkon, má potřebu uspět. Je pilné a pracovité. Zvedá si vlastní sebevědomí oproti pocitu méněcennosti. Období mladšího školního věku lze celkově chápat jako relativně klidné a bez velkých vývojových změn.

1.1 Poznávací procesy

Od nástupu do školy po počátek dospívání prodělá dítě velký rozvoj poznávacích procesů. Dítě již dokáže plně klasifikovat podle více různých kritérií. (Langmeier, Krejčířová, 2006). Chápe například, že čivava patří do třídy psů a psi patří do třídy zvířat. Chápe pojem čas. Uvědomuje si, že je nevratný. Prostor pro něj není cizí. Také rozumí pojmům vzdálenost, směr a délka. V tomto období by již měla být vyhraněna lateralita. Dítě je schopno ukázat levou a pravou stranu na sobě, ale i na druhém člověku.

K základním poznávacím procesům řadíme:

Vnímání

Šimíčková - Čížková (2010) udává, že vnímání se stává cílevědomým aktem, přestává být nahodilé. Žák má touhu po poznání podstaty vlastností předmětů a jevů. Začíná objevovat nové vztahy a souvislosti, svět se otvírá v prostoru i v čase. „*Během této vývojové etapy dítě postupně přechází od vnímání konkrétních předmětů a jevů k vnímání všeobecnějšímu, kolem 10-11 je vnímání zhruba stejně přesné jak u dospělého, dítě má však méně zkušeností pro třídění informací a vyvozování souvislostí.“* (Šimíčková - Čížková, 2010, s. 95).

Děti, které jsou zralé pro školu, dokážou vnímat celek jako soubor detailů, mezi kterými jsou určité vztahy. Tyto detaily chápou jako součást celku. Tudíž jsou již v mladším školním věku schopné vizuální analýzy a syntézy. (Vágnerová, 2005)

Velké pokroky lze pozorovat především ve zrakovém a sluchovém vnímání. Dítě začíná být pozornější, vytrvalejší a má potřebu všechno důkladně prozkoumat. Je pečlivé. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Myšlení

Dle Vágnerové (2005) dítě ještě stále velmi špatně pracuje s abstrakcí. Také nedokáže přemýšlet v jiné než konkrétní rovině. Události, které nezažilo, si neumí představit. Potřebuje totiž minulou zkušenost, aby si to, co potřebuje, dokázal představit.

Avšak je třeba zmínit, že je schopno tzv. konzervace. Což znamená, že dítě chápe, že změna tvaru neznamená změnu vlastnosti. Začíná si uvědomovat, že objekty i situace na první pohled mohou vypadat jinak, ale stále jsou to ty samé. Je si vědomo určitých znaků, které se nemění. Mladší školák již také dokáže v mysli provést několik myšlenkových transformací najednou. Má smysl pro identitu, tj. nic se nepřidalo, ani neubralo, také chápe vratnost

(reverzibilitu), která je důležitou složkou proměnlivosti. Začíná zjišťovat, že když něco udělá, situace se změní. Je si však vědom, že nastalou situaci může vrátit zpět, do původního stavu. Př. když mám v pouzdře pět pastelek a dvě odeberu, zbudou tam tři pastelky. Pokud dvě pastelky vrátím, mám opět pět pastelek. Je schopné spojit různé myšlenkové procesy do jedné sekvence (velikost a šířka skleničky). Dítě začíná chápat příčinné vztahy (příčina – následek). Vágnerová (2005) dále uvádí, že součástí reverzibility je také reciprocita (oboustrannost), což značí dva různé pohledy na danou věc. Je-li slovo kočka podstatné jméno, tak jako příklad podstatného jména můžeme uvést slovo kočka.

Paměť

„Paměť umožňuje uchování různých informací a na něm závislé postupné obohacování zkušeností, tj. učení.“ (Vágnerová, 2005, s. 61).

Při vstupu do školy zatím převládá neúmyslná, mechanická paměť, která je úzce spojená s vnímáním. Pro děti je velmi důležitá názornost. Velkou roli zde hraje učitel, jakým způsobem dětem předává nové informace. (Šimíčková – Čížková, 2010)

Kapacita krátkodobé paměti v tomto období výrazně stoupá. Dítě si již dokáže zapamatovat pět až sedm čísel. K zapamatování děti používají různé strategie. Učí se, jak si zjednodušit proces učení. S přibývajícím věkem jsou strategie složitější. Dlouhodobá paměť se zlepšuje s věkem. U mladšího školáka schopnost vybavit si dřívější vjemy dosahuje vrcholu. Dítě vniká do životní reality, dokáže rozlišit mezi skutečností a fantazií. (Šimíčková - Čížková, 2010)

Mladší školáci se ještě neumí učit. Jejich paměť pracuje převážně mechanicky. Pamatují si většinou to, co je výrazně zaujalo. Zpaměti si informace, které dříve nabily, nevybaví. Musí tyto informace znovu vidět nebo slyšet. (Vágnerová, 2005)

Pozornost

Pro mladšího školáka je podstatný rozvoj pozornosti. Je totiž rozhodující při kvalitě ostatních poznávacích procesů. Udržení pozornosti rozhoduje o úspěšnosti či neúspěšnosti v oblasti učení. Špatná pozornost vede ke školnímu selhání. Na počátku školní docházky je pozornost krátkodobě zaměřená, dítě není schopno odolávat rušivým elementům. Při soustředění se dítě stále rychleji unaví. V tomto období by měly být úkoly stanoveny krátkodobě. Časté střídání činností a obnovování motivace, zařazovat relaxační chvilky, provádět různá cvičení

či využívat alternativních metod. Žáky je třeba často chválit a povzbuzovat. (Šimíčková – Čížková, 2010)

Vágnerová (2005) udává, že i soustředění při probíraní látky, která je pro dítě zajímavá, je v tomto období dost omezené. Děti jsou ještě stále hodně hravé a je třeba je zaujmout. Vytvořit takové podmínky, aby udržely pozornost co nejdéle.

1.2 Vývoj percepcí

Má-li se dítě naučit číst, je také žádoucí rozvoj sluchového vnímání, zrakového vnímání a orientace v prostoru.

Zraková percepce se vyvíjí již od narození dítěte. Postupně se zpřesňuje a dochází ke stabilnější fixaci předmětů. V šesti letech by dítě mělo být schopno zrakové diferenciace tvarů, tj. žák rozliší rozdílné tvary, určí stejné tvary, rozlišuje nahoře, dole a tvary nakreslené zrcadlově. Pokud mají žáci obtíže s určováním tvarů, projevuje se to i při výuce psaní, kdy mají značné těžkosti. Dochází k záměně písmen a číslic, popřípadě píšou zrcadlově. Zraková pozornost nám rozlišuje figuru v pozadí. Jde o schopnost vydělit část z celku a současně vnímat celostně, tj. zraková analýza a syntéza, kdy jde o rozležení a spojení tvarů a celků. Děti jsou schopny v množství obrázků nebo tvarů najít konkrétní hledaný obrázek nebo tvar a na něj soustředit svoji pozornost. Důležitou úlohu plní zraková paměť, kdy se jedná o schopnost postřehnout a zapamatovat si více zrakových vjemů.

Sluchová analýza a syntéza má své nezastupitelné místo při nácviku čtení a psaní. Syntéza nám při čtení umožňuje skládat z jednotlivých hlásek slova a analýzu využíváme při psaní, kdy sluchově rozdělíme jednotlivá slova na hlásky. Žáci postupně rozdělí větu na slova, slova na slabiky a dále slabiky na hlásky a z hlásek opět skládají slova.

Pro sluchovou diferenciaci je předpoklad rozvoje sluchové pozornosti, tj. schopnost naslouchání. Mezi sluchovou pozornost patří rozlišování různých zvuků, délky zvuku, intenzity zvuku nebo rozpoznání melodie. Postupně by měl žák poznat počáteční a koncovou hlásku u jednotlivých slov.

Sluchová paměť nám umožňuje zapamatování si obsah i formu toho, co slyšíme, např. říkadla, písničky, pohádky. Ke sluchové percepci dále patří rozlišování figury a pozadí, tj. dítě by mělo rozpoznat slova v plynulé řeči a dále vnímání reprodukce rytmu, kdy žák zvládne vytleskávat rytmus nebo tancovat.

Orientace v prostoru, kterou nám zajišťuje vestibulární percepce, která umožňuje vnímání rovnováhy, nám zajišťuje dodržovat tvar a velikost písmen a také rozvržení umístění na stránce při psaní. Rovnováhu rozlišujeme dynamickou, ke které řadíme běh, skákání nebo chůzi a statickou, kdy se jedná např. o stoj na jedné noze. Před nástupem do školy by dítě mělo zvládnout oba typy rovnováhy.

Pro nácvik psaní je také důležitý rozvoj taktilní percepce, kdy se jedná o hmatové vnímání světa, např. dotýkání, hlazení, rozlišování studeného a teplého. V případě nízké rozvinutí hmatové inteligence je pravděpodobné, že jsou děti méně zručné. (Spáčilová, Šubová, 2004)

1.3 Emocionální vývoj a socializace

S dozráváním CNS souvisí i fakt, že emoce u dětí mladšího školního věku jsou stabilnější. Zvyšuje se schopnost seberegulace. Dítě je již schopno vyjádřit nebo potlačit své pocity. Erikson toto období označuje za fázi citové vyrovnanosti. Děti jsou optimistické, jejich nálada bývá pozitivní, emoční ladění je vyrovnané. (Vágnerová, 2005)

Vrstevnická skupina školní třídy učí dítě lepšímu porozumění různých názorů, přáním a potřebám, které mají ostatní spolužáci. Rozvíjí se emoční inteligence. Dítě se učí sociálnímu porozumění, s čímž souvisí i seberegulace. Dítě musí být schopno odložit uspokojení svých potřeb, k vykonání školní práce, která není vždy pro dítě zábavná. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Zvyšující se sebeovládání je výsledkem dvou na sobě závislých faktorů:

1. Emoční reaktivity, která je do určité míry založena biologicky, tedy temperamentem. Tato složka je značně ovlivňována celkovým dozráváním organismu. Jejich ovládání nevyžaduje takové úsilí.
2. Volního ovládání emočních reakci: Dítě ve školním věku je již schopno podle potřeby ovládat nebo potlačit emoční reakci nebo impulz. Je schopno jednat záměrně a plánovitě. To přispívá ke schopnosti delšího soustředění na danou činnost. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Pokud je dítě dostatečně rozvíjeno v obou případech, je dítě více odolné vůči zátěži. Obecně platí, že děti, které ovládají své emoce, jsou oblíbenější v kolektivu oproti dětem, které tuto schopnost rozvinutou nemají.

Vágnerová (2005) uvádí skutečnost, že ve školním věku se rozvíjí i sebehodnotící emoce. Dítě má nové zkušenosti, které vyplývají ze srovnávání vlastního výkonu s projevy ostatních dětí, kde jsou hodnoceny dospělými i vrstevníky. Lépe chápe své emoce, jako je pocit viny, zahanbení nebo také hrdost. Sebehodnotící emoce tvoří jednu ze složek sebepojetí. To, jak se dítě vnímá. Školní věk je obdobím, kdy žák dokazuje svoje kvality v oblasti výkonu a sociální akceptace. Obě složky jsou nesmírně důležité pro dosažení pocitu osobní přijatelnosti.

Šimíčková - Čížková (2010) upozorňuje také na fakt, že je pro dítě velmi nebezpečný trvalejší neúspěch, který je chápán ve smyslu ohrožení vlastního „já“. Dítě, které je ve škole delší dobu neúspěšné, nemá možnost z takové situace úniku, musí se s touto situací samo nějak vyrovnat. Dítě pak snáze propadá pocitům méněcennosti, bezmocnosti i úzkosti. Pocit úspěšného či neúspěšného školáka se formuje právě v mladším školním věku. Důležitou roli zde hrají rodiče, které na dítě kladou určité nároky. Také individuální potřeby úspěšnosti dítěte.

Socializace

Ze socializačního hlediska je důležitý samotný vstup do školy. Je to obdobím, kdy dítě přestává být pod výlučným vlivem rodiny a je podřízeno instituci. Dítě se ve škole připravuje na svou budoucí profesní roli a průběžně dokazuje své hodnoty pro její získání. Ve školním prostředí se rozvíjí určité vlastnosti a kompetence, které mohou být v tomto směru přínosné. (Vágnerová, 2005)

Šimíčková – Čížková (2010) klasifikuje období mladšího školáka, jako období extraverze, tj. kolektivního života a vztahů. Dítě získává nové sociální zkušenosti a odpoutává se od rodiny. Rodina však zůstává jako základ citové jistoty. Pro dítě je optimální vyrůstat v kompletní a funkční rodině.

S přibývajícím věkem se vztahy v rámci socializace postupně mění. Na začátku období dítě přijímá autoritu nekriticky a maximálně se snaží dostát jejich očekáváním. Své jednání pak hodnotí jako dobré nebo špatné, podle toho, jak na ně reagují autority. S postupným osamostatňováním se však vliv autorit zeslabuje a přibližně v deseti letech je už dítě ve svých názorech kritičtější. (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Tento posun lze sledovat ve školní třídě, kdy z počátku období je dítě silně fixováno na učitele. Učitel je mnohem významnější než spolužáci. Postupně se důležitosti mezi

učitelem a žákem vyrovnávají. Později, někdy kolem 10. roku, jsou spolužáci upřednostňováni před učitelem.

Je třeba zmínit, že ve školním věku jsou pro rozvoj dětské osobnosti důležité tři oblasti, a to rodina, která plní funkci emočního zázemí, škola, která je důležitou institucí a všestranně rozvíjí sociální požadavky a kompetence i způsoby chování a v neposlední řadě vrstevnická skupina, která rozvíjí další vlastnosti a dovednosti, které jsou důležité pro život v lidském společenství. Postupem času se dítě s vrstevnickou skupinou stále více ztotožňuje. (Vágnerová, 2005)

Dětské skupiny jsou v mladším školním věku ještě málo diferencované. Vztahy mezi spolužáky jsou zatím hodně nahodilé. Záleží například s kým dítě sedí v lavici, jaké děti bydlí v jeho sousedství, s kterými dětmi má možnost se vídat častěji.

Langmeier, Krejčířová (2006) zmiňují, že teprve kolem deseti let věku se začínají vytvářet trvalejší přátelství, která jsou založená na osobních vlastnostech a celá skupina se začíná vnitřně diferencovat.

1.4 Školní zralost a připravenost

Předpoklady pro úspěšný vstup do základního vzdělání jsou osvojené znalosti, dovednosti a návyky, které se od dětí na prahu první třídy očekávají. Zároveň dítě dokáže aktivně vnímat a jeho intelekt odpovídá přiměřeně jeho věku. Důležitým předpokladem je také dostatečná motivace pro budoucí učení ve škole. Dítě by nemělo ve škole po žádné stránce strádat a mělo by projevovat zájem o nové poznání.

Mnozí autoři zmiňují, že jeden z typických projevů dětí zralé pro školu je, že vyčerpaly možnosti předchozího stupně vývoje, tj. nezájem o pouhou hru a dřívější činnost, ale s radostným očekáváním se obrací k tomu, co pro ně připravila škola. Vše má svou spojitost. Současný vývoj navazuje na minulý a je předpokladem pro budoucí vývoj. Není žádoucí nic uspěchat. Každé dítě by mělo mít dostatek času si projít jednotlivým vývojovým stupněm. I když dnešní trend vystavuje často děti situacím, kdy pro daný stupeň ještě nejsou dostatečně zralé. (Langmaier, Krejčířová, 2006)

Školní zralost je dle Pruchy, Walterové a Mareše (2008, s. 243) v pedagogicko – psychologickém pojetí stav organismu dítěte, který je připraven na adaptaci školního prostředí. Školní zralost můžeme měřit Jiráskovým Orientačním testem školní

zralosti. Taktéž je za školní zralost považována podmínka pro zahájení povinné školní docházky dovršení šesti let věku dítěte.

Školní připravenost zmiňuje Prucha, Walterová a Mareš (2008, s. 241) jak *„soubor biologického a psychického vývoje dítěte, tak dispozice vytvářené na základě učení a vlivem konkrétního sociálního prostředí.“*

Dítě by mělo být nejen rozumově vyspělé, ale také emočně vyzrále a kladně pro budoucí výuku motivované. (Fasnerová, 2016 In Fasnerová, 2012)

Bednářová, Šmardová (2006) zmiňuje, že děti, které jsou připravené na školu, by měly mít přiměřené sebevědomí, měly by být zvídavé a měly by mít schopnost jednat s určitým cílem. Také by měly být schopné sebeovládání a měly by disponovat schopností pracovat s ostatními spolužáky. Dále by měly umět vyjádřit své myšlenky a přání a také by měly mít schopnost spolupracovat. Nezastupitelnou roli hraje rodina, která budoucí školáky rozvíjí a pozitivně motivuje. Následně dítěti pomáhá se adaptovat na novou roli, roli školáka.

Nástupu dětí do 1. třídy předchází zápis. Zápis dětí do základních škol určuje ředitel příslušné základní školy. Na základě zveřejněných informací o místě a datu konání jsou zápisem pověřeny učitelky 1. stupně ZŠ.

Zápis dětí do základních škol vychází z ustanovení „*Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 36 odst. 3 školského zákona: Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce.*

Dle § 36 odst. 4 školského zákona, ve znění účinném od 1. 1. 2017: Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 1. dubna do 30. dubna kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.“

1.5 Vývoj hrubé a jemné motoriky

Hrubá motorika. Novorozenec vykonává nekoordinované a rychlé pohyby, jeho motorika má reflexní základ**.** Kojenec se již samostatně pohybuje - ve třech měsících zvedne na krátký čas hlavu, v šesti až osmi měsících se posadí a je schopno uchopit předmět, v deseti až dvanácti měsících se již postaví a začíná samostatně chodit popřípadě s pomocí. V batolecím období

vymizí lezení a chůze se stává hlavním prostředkem pohybu. Ve třetím roce života bývá dítě vytrvalejší v chůzi a jeho běh je koordinovanější a plynulejší. V průběhu jednoho až dvou let dokáže chodit pozadu, zvládá chůzi po schodech nahoru a běží. Ve dvou a půl letech zvládá jízdu na tříkolce, skáče snožmo a sejde po schodech dolů. Ve třech letech stojí na jedné noze. Tři a půl leté dítě zvládá chůzi po schodech se střídáním pravé a levé nohy. Ve čtyřech letech umí skákat na jedné noze a v pěti letech přeskakuje z jedné nohy na druhou.
Předškolní období se motorika nevyvíjí tak rychle jako dosud. Základní pohybové dovednosti by mělo mít dítě již zvládnuto. Dochází ke zpřesňování pohybů. (Zelinková, 2011)

Během celého období, mladšího školního věku, se hrubá i jemná motorika zlepšuje. „*Pohyby jsou rychlejší, svalová síla je větší (u jedenáctiletých chlapců jsou například hodnoty naměřené dynamometrem asi dvojnásobné ve srovnání se školním začátečníkem) a nápadná je i zejména zlepšená koordinace všech pohybů celého těla.“* (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 120).

Dítě má radost z pohybu, věnuje se sportovním hrám, je soutěživé a rádo předvádí své síly. Ukazuje, jak je obratné. Začíná se zajímat o různé druhy sportu a pokud je to jen trochu možné, mělo by mu být umožněno sporty vyzkoušet. Sport by měl být nedílnou součástí každodenního režimu školáka. Při psychickém napětí je sport výborná kompenzace. Motorický výkon není podmíněn pouze vrozenými dispozicemi, ale také vnějšími podmínkami. (Šimíčková - Čížková, 2010).

Jemná motorika batolete se zdokonaluje v přesnosti pohybů. Mezi 15. – 18. měsícem dozrává nervosvalová koordinace a dítě zvládne položit předmět na místo, kam samo chce. Jemná motorika se neustále vyvíjí. V patnácti měsících staví věž ze dvou kostek, v 18 -21 měsíců staví věž ze tří až pěti kostek a ve dvou letech postaví věž ze šesti kostek. (Zelinková, 2011)

Děti se postupně zlepšují při písemném projevu a v kreslení. Na začátku období vychází pohyb z ramenního a loketního kloubu. Postupným cvičením a uvolňováním se pohyb zpřesňuje a zjemňuje se koordinace pohybů zápěstí a prstů.

Langmeier, Krejčířová (2006) zmiňují, že rodiče, kteří své děti nepodporují, nebo jsou děti tělesně slabé, podávají nižší výkony a tím pádem ztrácí zájem o pohybové aktivity. To má za následek, že jsou málo rozvíjené. Tomu je třeba předcházet častým chválením dítěte. Neboť dítě si je již v tomto období dobře vědomo svých zdarů nebo nezdarů. Je prokázáno, že na postavení dítěte ve skupině závisí tělesná zdatnost a obratnost.

Někdy je závěr tohoto období nazýván jako zlatý věk motoriky. Je to z toho důvodu, že dochází k rychlému osvojování nových pohybových činností. Dětem stačí předvést jednu kvalitní ukázku a ony jsou schopné činnost zvládnout. V mladším školním věku jsou děti schopné provádět i koordinačně náročnější pohybové činnosti. (Perič, 2010).

První kapitola nám podala ucelený přehled o mladším školákovi. Zmiňuje poznávací procesy, ke kterým řadíme vnímání, myšlení, paměť a pozornost. Mladší školák musí mít patřičně rozvinuté sluchové vnímání, zrakové vnímání a musí se umět orientovat v prostoru. Emočně je již mladší školák stabilnější. Je připravený na získávání nových vztahů a odpoutání se od rodiny. Pro mladšího školáka je stěžejní školní zralost a připravenost. První kapitola nám uzavírá problematiku hrubé a jemné motoriky, na kterou navazuje podrobněji následující kapitola.

2 Základní dělení motoriky

„V ontogenetickém vývoji jedince je nejdříve patrný vývoj motoriky. Od prvních dnů sledují dětští lékaři a neurologové pohybový vývoj novorozence, který hraje klíčovou roli v jeho psychomotorickém vývoji.“ (Zelinková, 2011, s. 50)

Dvořáková (2015) představuje motoriku jako celkovou hybnost lidského těla. Jedná se tedy o cílevědomý a systematický řízený proces. Má velký význam ve vývoji dítěte. Jedná se o první prostředek v procesu poznávání okolního světa. Motorika hraje významnou roli při vývoji kognitivních funkcí.

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 159) vymezují motoriku, kdy se jedná o pohyb celého těla. Tyto pohyby můžeme i nemusíme ovládat vůlí a které zahrnují i pohyby vyjadřující emoční vztahy.

Motorika představuje soubor hrubé motoriky, jemné motoriky, motoriky mluvidel (tzv. orální motoriky) a motoriky očních pohybů. Vývoj pohybových schopností se vyznačuje určitou posloupností a propojeností. Aby mohlo dítě kreslit a později i psát, je třeba, aby bylo schopno koordinace mezi okem a rukou. (Bednářová, Šmardová, 2006).

Dvořáková (2015) krátce představuje různé druhy motoriky:
Psychomotoriku, která zahrnuje souhrn pohybových, motorických aktivit člověka. Jedná se o motorickou akci, která vyplývá z psychické aktivity a jako odpověď jednotlivce na různé podněty z oblasti psychických procesů, jako je vnímání, myšlení, paměť, pozornost, představivost nebo psychických stavů, kam patří nálada a celkové ladění člověka.

„Senzomotorika označuje spojení mezi motorikou a smyslovým vnímáním různé kvality (vizuomotorika tedy zahrnuje zrak ve spojení s motorikou, audiomotorika zase spojení sluchu a motoriky).“ (Dvořáková, 2015, s. 84).

Vizuomotorika představuje koordinaci ruky a oka.

Motorika mluvidel je spojena s celkovou obratností a zejména s obratnosti rukou. Vývoj řeči je tedy podmíněn úrovní motoriky.
„Mikromotorika očních pohybů je patrná např. při čtení a psaní, kdy oči vykonávají pohyby zleva doprava. Tento pohyb je jedním z ukazatelů školní zralosti. Neplynulé oční pohyby, kdy oko nefixuje text, nýbrž přeskakuje v řádce i mimo ni, jsou charakteristické pro dítě s dyslexií.“ (Dvořáková, 2015, s. 84).

Dvořáková (2015) zmiňuje, že pokud jsou nějaká omezení v oblasti hrubé motoriky, bude pravděpodobně ovlivněna i jemná motorika. Pokud nedojde k uvolnění ramenního kloubu, nedojde ani k uvolnění loketního kloubu a zápěstí. Dítě musí prvně zvládnout snadnější grafomotorický prvek, aby mohlo zvládnout náročnější prvek.

2.1 Hrubá motorika

Pod pojmem hrubá motorika si můžeme představit celkový pohybový vývoj od chůze, běhu, přelézání, skákání, chytání, házení a další. Jedná se o tělesnou zdatnost organismu. Při prováděných pohybech se zaměřujeme především na plynulost pohybů rukou a nohou, jejich koordinaci, držení těla a hlavy.

V prvním roce věku dítěte je vývoj velmi rychlý. Po třetím roce věku již není tempo rozvoje hrubé motoriky tak rychlé. Dochází ke zlepšení koordinace, přesnosti a plynulosti pohybů. Zlepšení můžeme pozorovat v jízdě na kole, koloběžce, při lyžování nebo bruslení. Dětem by mělo být poskytnuto dostatek příležitostí k pohybovému vyžití i k relaxaci. (Zelinková, 2011)

„V mladším školním věku je výraznou charakteristikou pohybového vývoje postupné zklidňování. Pohyby se stávají účelnějšími, přesnějšími a úspornějšími.“ (Zelinková, 2011, s. 51)

Hrubou motoriku můžeme podporovat pohybovými hrami, které by měly být pro děti zajímavé a lákavé. Děti by měly mít samy touhu po pohybu. Cílem her je zdokonalit pohybové dovednosti a souhru jednotlivých pohybů.

Pokud nebude mít dítě dostatek příležitostí rozvíjet hrubou motoriku, je pravděpodobné, že se tato skutečnost odrazí jak ve vývoji řeči, tak při psaní, dítě může mít křivá záda, povolené svaly a taktéž může trpět obezitou.

V prvním ročníku základní školy by se děti neměly omezovat v pohybu. Časté napomínání typu nelez tam, neskákej, neběhej, spadneš vede děti jen k útlumu. Je žádoucí dávat dětem různé podněty, aby se samy mohly rozhýbat.

O přestávkách ve škole by děti neměly sedět nečinně v lavici, ale měly by mít jakýkoliv pohyb. Především také rodiče by měli děti podporovat, aby se šly ven proběhat a nesedět

jen u mobilních telefonů, tabletů a televize. Typické skákání panáka nebo skákání přes „gumu“ je dnes již zapomenuto. Avšak to plnilo svoji podstatu. Kolik dnešních dětí umí vylézt na strom? Hrubou motoriku rozvineme pouze trénováním určité činnosti. Pokud se dětem něco nedaří, je třeba činnost neustále opakovat a procvičovat, dokud se to dítě nenaučí. Jakmile uvidí první úspěchy, samo bude mít radost a bude se snažit o to víc.

2.2 Rozvoj hrubé motoriky

„Rozvoj hrubé motoriky je důležitý pro zdravý tělesný vývoj, ale mnohdy i pro sebevědomí dítěte. Kvalita hrubé motoriky většinou předurčuje úroveň jemné motoriky.“ (Jurcovičová, Žáčková, 2014, s. 89)

Hry v rozvoji hrubé motoriky mají své nezastupitelné místo. Fasnerová (2018, s.117) uvádí tyto příklady: *„skákání panáka – skoky snožmo, poskoky na jedné noze, udržení chvilkové rovnováhy na jedné a druhé noze, běhání, přeskakování a veškerá koordinace vlastního těla.“*

Pěší výlety s dětmi jsou velmi žádoucí a pro děti neopomenutelné. Můžeme lézt po čtyřech, plazit se po břiše a střídat ruce a nohy v protilehlých stranách, různě manipulovat s míčem. Také plavání má své nezastupitelné místo při rozvoji hrubé motoriky. Cvičení na rozvoj hrubé motoriky je opravdu mnoho a dítě by mělo mít dostatek příležitostí tato cvičení realizovat, aby se hrubá motorika rozvíjela úspěšně. Rodiče by měli mít čas na své děti a podporovat je např. v jízdě na kole, na kolečkových bruslích, na dnes oblíbeném howerboardu, penyboardu a spoustu dalšího. Možností, jak rozvíjet hrubou motoriku, je nespočet.

Obratnost však nemusíme rozvíjet jen při sportu, ale také při práci na zahradě nebo v domácnosti. Pro příklad uvádíme hrabání listí, trhání ovoce, vylézt na žebřík nebo vylézt na strom atd.

Tělo dítěte v období mladšího školního věku by mělo být již pevné, ale do jisté míry i uvolněné. Uvolněné tělo je důležité k tomu, abychom mohli snáze manipulovat s psacím náčiním v oblasti jemné motoriky. (Fasnerová, 2018)

Hrubá motorika se rozvíjí především v předškolním věku dítěte. Pokud učitel na základní škole shledává větší nedostatky v oblasti hrubé motoriky, je žádoucí upozornit na to rodiče, kteří by měli navštívit dětského lékaře. V případě mírných obtíží lze rodičům doporučit zvýšení pohybové aktivity dítěte.

2.3 Jemná motorika

Vývoj jemné motoriky vychází z motoriky hrubé. Pohyb ruky postupuje od ramene k prstům. Jde o zručnost prstů a ruky. Předpokladem tedy je dostatečně rozvinutá hrubá motorika.

„Jemná motorika neboli šikovnostní motorika je řízena aktivitou drobných svalů a napomáhá postupnému zdokonalování jemných pohybů rukou, uchopování a manipulaci s drobnými předměty. Zahrnuje kromě pohybů prstů také pohyby mimického svalstva, pohyby mluvidel (oromotoriku) a grafomotoriku". (Dvořáková, 2015, s. 83 - 84).

Jemná motorika představuje i všechny pohybové aktivity prováděné drobnými svalovými skupinami nejen rukou, ale i ústy či nohou, které vyžadují přesnost při plnění zadaného úkolu. (Vyskotová, Macháčková, 2013)

Vyskotová, Macháčková (2013 s. 10) zmiňují manipulaci jako „*schopnost uskutečňovat koordinačně složité pohyby, rychle si je osvojovat a podle měnících se podmínek je modifikovat"*. Zjednodušeně lze říct, že ruce pohybují nějakým předmětem, pro dosažení požadované aktivity.

Děti bychom měli zapojovat do každodenních činností jako je pomoc při pečení, krájení ovoce a zeleniny, věšení prádla, zametání nebo například smetení drobků ze stolu.

V průběhu vývoje jedince se z jemné motoriky oddělila komunikační motorika, která nám slouží k dorozumívání. Informace, které si mezi sebou lidé předávají můžou být jak verbální, tak nonverbální. *„Oromotorika zahrnuje pohyby mluvních orgánů (mluvidel) za pomoci svalů orofaciální oblasti. Úzce souvisí s logomotorikou a mimikou. Logomotorika je pohybová aktivita mluvních orgánů při artikulované řeči"*. (Vyskotová, Macháčková, 2013, s. 13 - 14)

2.4 Rozvoj jemné motoriky

Jemnou motoriku rozvíjí každodenní činnosti, sebeobsluha, manipulační hry, tvořivé a rukodělné činnosti. Čím častěji budeme dítě do práce zapojovat, tím získáme více možností k rozvoji jemné motoriky. Je třeba, aby dítě z těchto činností mělo určitý užitek, vidělo smysl. Pokud s dětmi navlékáme korálky, měli bychom je po určitý čas opravdu nosit. Děti to ocení a práce je bude více bavit. Z hraček jsou vhodné pro rozvoj jemné motoriky puzzle, stavebnice, mozaiky, kde dochází k jemné manipulaci. (Bednářová, Šmardová, 2006).

Jemnou motoriku je třeba rozvíjet nejprve od velkých pohybů k menším pohybům a od manipulace s většími předměty k ovládání malých předmětů.

Jemnou motoriku rozvíjíme a posilujeme činnostmi, které jsou vykonávané svaly vlastní ruky. Fasnerová (2018) dále zmiňuje důležitost uvolňovacích cviků, které je třeba provádět, než se v primární škole dostaneme k samotnému psaní. Uvolňování má svoji posloupnost. Nejprve postupujeme od ramene přes loket až po zápěstí. V případě, že k uvolnění nedojde, začínající písaři dostávají během psaní do ruky křeče.

Bednářová, Šmardová (2006) dále uvádí příklady k rozvoji jemné motoriky např. skládání kostek, mozaiek, vkládání kuliček do láhví atd. Děti by měly pracovat s přírodními materiály jako je dřevo, textil nebo kov, které jsou na omak příjemnější. Vnímání přírodních materiálů přispívá k poznání skutečného světa a vytváří se tak i pozitivní vztah k přírodě. Také hračky by měly být více variabilnější, aby byly pro děti zajímavé. Dobrým pomocníkem při rozvoji jemné motoriky jsou šrouby a matice, motání klubíčka, nebo modelování z hlíny.

„Každá činnost jemné motoriky rozvíjí schopnost „spolupráce“ pravé a levé hemisféry mozku, koordinaci rukou, ruky a oka, prohlubuje orientaci prostoru, zdokonaluje představivost a myšlení“. (Doležalová, 2016, s. 29)

Ruku na psaní je třeba připravit, a tak musíme v první řadě procvičovat dlaně, prsty a špetku. Cvičení dlaní a prstů je důležité při obratnosti. Cvičení špetky spočívá ve výchozím postavení správného úchopu psacího náčiní. Všechna cvičení musí mít motivaci a být dětem podávána hravou formou. Dlaně procvičujeme válením nebo koulením např. modelíny, plastelíny nebo těsta. Můžeme obtiskovat dlaně do mouky, písku nebo prstových barev. Do dlaní můžeme nabírat vodu, písek, mouku atd. Prsty cvičíme např. mačkáním kolíčků na prádlo, navlékáním, provlékáním, hnětením těsta, stříháním. Špetku cvičíme např. solením nebo cukrováním, sypáním těsta mákem, také trháním těsta nebo modelíny, setím semínek, sypáním barevného písku, kterým můžeme vytvořit zajímavé obrázky atd. (Doležalová, 2016)

Druhé kapitole byla věnována problematika hrubé a jemné motoriky. Představili jsme si také různé druhy motoriky. Dozvěděli jsme se, že pod pojmem hrubá motorika si můžeme představit celkovou pohybovou zdatnost organismu a zjistili jsme se, jak hrubou motoriku rozvíjet. Je zde také ucelený přehled o jemné motorice a nápady, jak jemnou motoriku rozvíjet. V následující kapitole představíme grafomotoriku, která úzce souvisí s hrubou a jemnou motoriku.

3 Grafomotorika

Grafomotoriku obecně chápeme jako schopnosti a dovednosti, které potřebujeme při kreslení a psaní. Doležalová (2016) dále uvádí, že se jedná o pohyby ruky, které jsou ovlivňované psychikou a zanechávají grafickou stopu sdělující nějaké poselství.

„Grafomotorika je ovlivněna úrovní vývoje jemné a hrubé motoriky, pohybovou koordinací, senzomotorickou koordinací a úrovní vývoje psychiky. Do této oblasti můžeme zařadit i kresbu“ (Zelinková, 2011, s. 54)

V průběhu vývoje se u každého jedince grafomotorika vyvíjí individuálně. Postupně dochází ke zdokonalování koordinace rukou a očí. Velkou úlohu zde sehrává i motivace dítěte, které chce něco ztvárnit. Mělo by mít dostatek příležitostí v podobě psacích a kreslících náčiní, aby mohlo vyjevit svůj grafický projev a později psaní. U stejně starých dětí, za normálních okolností, se objevují stejné znaky kresby. S postupným věkem se zvyšuje kvalita grafického projevu a používaná ruka se uvolňuje. (Vyskotová, Macháčková, 2013)

Bednářová, Šmardová (2006) zmiňují skutečnost, že děti do věku čtyř let není potřeba záměrně vést ke grafomotorickým cvičením. Pouze mu vytvářet prostor a umožnit mu kreslit. Důležité je rozvíjet hrubou motoriku a dávat mu dostatek podnětů k rozvíjení jemné motoriky. Grafomotorické listy nabízet pouze dětem, které o to mají samy zájem.
Také není žádoucí vyplňovaní a procvičování několikero pracovních sešitů, jak v mateřské škole, tak doma s rodiči, pokud u dětí není podporovaný správný špetkový úchop. Dítě si tak zafixuje špatné návyky, které se jen stěží a někdy vůbec nepřeučí.

Na správný úchop kresebného a později psacího náčiní je třeba připravit ruku. Děti by měly provádět cvičení prsty, dlaněmi a cvičit špetku. Zpočátku se dítě velmi soustředí na svůj kresebný výkon a jejich tělo může být v určité tenzi. Proto je třeba uvolňovat svaly a klouby celého těla.

Představme si grafomotorické aktivity, které děti uplatňují při kreslení a psaní. Jedná se například o grafomotorická uvolňovací cvičení, nácvik daného grafického jevu, např. slabiky nebo slova, dále ovládání určité grafomotorické dovednosti, např. „jednotažky“ nebo dokreslování obrázků. U všech aktivit hraje velkou roli velká trpělivost a píle. Děti neustále podporujeme a chválíme. Další dělení rozvoje grafomotorických dovedností můžeme rozdělit aktivity na experimentační aktivity, které volíme většinou před samotným nácvikem psaní. Přípravná cvičení, kdy jde o cvičení, jejichž cílem je uvolnit ruku před nácvikem psaní.

Aktivity mohou být dále členěny podle toho, zda se jedná o spontánní tvořivé grafomotorické aktivity nebo o činnosti, které navrhne učitel za účelem procvičení nějaké grafomotorické dovednosti či tvaru. Podstatnou grafomotorickou aktivitou se stává vlastní tvorba dětí, pomocí níž rozvíjíme u dětí nejen tvořivost, ale také představivost a fantazii. K tomuto rozvoji nám poslouží výroba vlastních knížek. Děti si buď samy knihu tvoří a paní učitelka jim arch několika listů sešije a dopíše vyprávění dle jejich nadiktovaného obsahu, nebo při četbě pohádky přiřadí děti danou ilustraci k jednotlivým částem textu. Výrobu vlastní knihy je možné také zhotovit z celkových prací nastřádaných během školního roku. Vhodné je ke knížkám utvořit pevné desky, na kterých bude uveden název knihy a jméno autora. (Doležalová 2016, s. 49)

„Grafomotorická činnost je tedy formou komunikace i výrazovým prostředkem. Působí a je rozvíjena v souvislosti s ostatními složkami gramotnosti.“ (Doležalová, 2016, s. 12).

Doležalová (2005, s. 14) definuje gramotnost jako „*ovládnutí různých druhů komunikace za účelem začlenění jedince v dané společnosti, pro jeho uspokojivé konání a bytí ve prospěch svůj i druhých.“* Z této definice nám vyplývá, že za gramotného lze považovat toho, kdo umí číst a psát.

3.1 Grafomotorický rozvoj dítěte

Již velmi malé děti po sobě zanechávají grafický projev. Jsou šťastné, když barvy na papíru (a nejen tam) zanechávají viditelnou stopu. První „čáranice“ jsou mimovolné a bez jakékoliv kontroly a plánů. V každé čáře vidí něco jiného. *„Později vystřídá spontánní radost z výrazné a trvalé stopy, kterou zanechává ruka, záměrné úsilí o kresbu. Je posíleno a ulehčeno zráním centrální nervové soustavy, které přispívá k zvyšování úrovně koordinace a organizace pohybů těla i horních končetin. Pohyby horní končetiny se zjemňují a začínají být kontrolované smysly, zejména zrakem a hmatem.“ (*Lipnická, 2015, s. 6).

Grafomotorický vývoj dle Looseové, Piekertové, Dienerové (2007):
2 – 3 roky – Děti v tomto věku začínají používat první znaky písma, pohyby při kreslení jsou jemnější, koordinovanější a rozmanitější. Dítě začíná intenzivně a neustál čmárat.
3 – 4, 5 roku – U dětí dochází k pravidelným a kontinuálním pohybům při kreslení. Objevuje se příčný úchop s nataženým ukazováčkem. Rádo kreslí klikaté a izolované čáry. Také může

provádět orientované pohyby určitým směrem. Linie a korektury jsou diferenciovanější. Dítě drží tužku v prstech a pravděpodobně již dokáže nakreslit kruh, který později i vymaluje.
4,5 – 5 let – Dítě začíná kreslit „hlavonožce“, který připomíná panáčka. Zvětšuje se rozmanitost, dítě dokáže spojit dva body čárou. V pěti letech umí kreslit kříž. Již jsou možné nepřetržité či pravidelné pohyby i nazpět směřující.
5 – 7 let – Dítě již samostatně dokáže obkreslit a namalovat velké postavy. Jeho úchop odpovídá špetkovému úchopu. Nakreslený panáček obsahuje alespoň 10 detailů. Psaní a kreslení v linkách se zmenšuje.

Nastává vývoj v psychických a motorických funkcí, který zvyšuje úroveň grafomotorických schopností. Pohyby ruky jsou uvolněnější a tím je grafický projev dokonalejší. Dítě se již vědomě snaží ovládat pohyby, aby grafický záměr byl co nejpřesnější. Z počátku období zaznamenává pro něho významné zážitky a dojmy, které nabylo. *„Rozvoj grafomotoriky ovlivňuje technickou kvalitu jeho projevu. Čáry jsou jistější, tahy plynulejší a tvary vypracované přesněji a s vyznačenými detaily. Grafomotorika dítěte se vyvíjí etapovitě a individuálně, avšak fyziologicky daným postupem. Z tohoto důvodu se u dětí určitého věku projevují přibližně stejné znaky kresby či písma.“* (Lipnická, 2015, s. 6)

V průběhu vývoje, kde se zdokonaluje koordinace motoriky ruky v přímé souvislosti se smyslovými funkcemi, umožňuje dítěti začít kreslit a později psát. Čím častěji je dítě podněcováno a vedeno ke kreslení, má jednodušší cestu ke psaní.

Pro rozvoj grafomotoriky je taktéž důležité vnímání vlastního těla, a to poloha těla, tělesné pocity vycházející ze svalů a kloubů, zvládnutí rovnováhy, správně rozvinutá hrubá a jemná motorika, dobře zvládnutá koordinace ruky a oka. Také nesmíme zapomínat na výběrové vnímání a fonematický sluch. Předzvěst dobré grafomotoriky je správná výslovnost a bohatá slovní zásoba. Pro dobré psaní je důležitá souhra mezi výše uvedenými psychickými a fyzickými funkcemi. Děti by měly mít zvládnutou dovednost vedení očí po řádku, otáčení stránek knih a vedení linií zleva doprava. (Doležalová, 2016)

Musíme mít však na paměti, že při rozvíjení grafomotoriky musíme postupovat podle určité posloupnosti. Začínáme od svislých ploch k vodorovným a od větších formátů k menším.

3.2 Uvolňovací cviky

V mladším školním věku je vhodné před každým kreslením a psaním provádět uvolňovací grafomotorické cviky a tím zlepšovat také koordinace ruky a oka. *„Velmi důležité je naučit dítě uvědomovat si a ovlivňovat svalové napětí a uvolnění“* (Dvořáková, 2015, s. 90)

Uvolňovací cviky mají svoji posloupnost. „*Také poloha těla ovlivňuje pohyblivost jednotlivých kloubů, jejich uvolnění a koordinaci, má významný vliv na psychickou a fyzickou pohodu při kreslení“* (Dvořáková, 2015, s. 94)

Vždy začínáme ve stoje na svislou plochu ve výšce očí dítěte např. na balicí papír připevněný na zdi nebo na tabuli, poté přecházíme na vodorovné plochy, kde pracujeme v předklonu nebo vkleče na zemi, popřípadě vsedě. Používáme písek, krupici, mouku, dále balicí papír na podlaze nebo na lavici. Je vhodné mít připravenou velkou užitnou plochu, aby děti nebyly limitované. Toto období je příznačné pro uvolňování ramenního a loketního kloubu.

Jurcovičová s Žáčkovou (2014) upozorňují na to, že při uvolňování ramenního kloubu musí opravdu pohyb vycházet z ramenního kloubu. To si můžeme ověřit tak, že když dítě provádí zadaný cvik, položíme dítěti jemně ruku na rameno. Takto poznáme, zda se rameno správně zapojuje, jestli není ztuhlé, nezvedá se nebo nevychyluje. K tomu nám slouží krouživé pohyby natažené ruky. Velmi účinné je kreslení ležatých osmiček ve vzduchu. Nejprve jednou a poté druhou rukou. Tento cvik můžeme provádět i se spojenýma oběma rukama a zavřenýma očima. Dalším příkladem může být hra na čápa, kdy předvádíme nataženýma rukama zobák čápa.

Při uvolňování lokte je žádoucí dítěti při cvičení loket přidržovat. Tím zajistíme, že pohyb vychází opravdu z lokte. Uvolňovací cviky jsou obdobné jako u uvolňovaní ramenního kloubu.

Při uvolňování zápěstí opět dbáme na to, aby pohyb vycházel ze zápěstí. Krouživé pohyby zápěstím provádíme střídavě jednou a druhou rukou, oběma rukama, vlevo i vpravo. S dětmi můžeme předvádět, jak si myjí ruce, jak se ovívají vějířem, jak zajíc stříhá ušima, děti předvádí, jak smetou drobky ze stolu nebo namotávají klubíčko. V neposlední řadě procvičujeme samotné prsty. Napodobujeme hru na klavír, solíme polévku, trhání lístečků, mávání, luskání a mnoho dalšího.

„Jako psací nástroj použijeme venkovní kulaté široké křídy, klacík do písku, prsty do písku, upravenou houbu na tabuli, široký štětec a barvu“. (Fasnerová, 2018, s. 118)

Při provádění uvolňovacích cviků vždy dbáme na správný úchop – špetkový úchop. (viz. kapitola 4.2). Nejprve využíváme velké formáty při provádění uvolňovacích cviků, které postupně zmenšujeme do formátu A4. Prvopočáteční písanky s uvolňovacími cviky vyplňujeme taktéž ve stoje. Je vhodné využívat širších stop u psacích náčiní, které dětem pomáhá v úspěšnějším grafickém projevu. (Fasnerová, 2018).

Než si dítě jednotlivý prvek zautomatizuje, je potřeba poskytnout dítěti dostatek času. Dítě by mělo zažít pocit úspěchu, že daný prvek samo zvládlo. Důležitou roli zde hraji i vztah mezi pedagogem a dítětem. Ve třídě by měla panovat přátelská atmosféra. Dítě pak činnost může vnímat jako hru, která mu přináší určité potěšení. (Dvořáková, 2015)
Bednářová, Šmardová (2006) uvádí posloupnost jednotlivých grafomotorických prvků:
1. skupina prvků (věkové období 3 – 4,5 let) – řadí sem rovnou čáru a kruh, tečky, oblouky a delší šikmé čáry vedené s pomocí opěrných bodů.
2. skupina prvků (věkové období 4 – 5,5 let) – patří sem spirála, šikmá čára, vlnovka, elipsa, zuby a změna směru ve vedení čáry.
3. skupina prvků (věkové období 5 – 6,5 let) – zařazujeme sem horní smyčku, spodní smyčku, horní oblouk s vratným tahem (arkády), spodní oblouky s vratným tahem (girland)
4. skupina prvků – tyto prvky tvoří elementy písma, není nutné, aby je zvládalo dítě předškolního věku. Zařazujeme sem stoupající šikmou čáru, srdcovku, horní a dolní zátrh, horní a dolní klička a prvky písmen a, o.

Před samotnými grafomotorickými cviky provádíme hry a cvičení zaměřené na uvolnění ruky, které doplňujeme krátkými říkankami nebo písničkami. Je žádoucí, aby si dítě uvědomilo, jak může ovlivňovat svalové napětí a uvolnění. Dítěti necháme dostatek času, než si zautomatizuje určitý grafický prvek. Úspěch, který dítě zažije při zvládnutí daného prvku, je velmi důležitý a posouvá dítě ve vývoji dopředu. Teprve po zvládnutí jednoduššího prvku zařazujeme náročnější prvky. (Dvořáková, 2015)

3.3 Grafomotorické obtíže

„Jestliže pozorujeme odchylky v rozvoji grafomotorických schopností, které se projevují zejména nerovnoměrným nebo opožděným vývojem, znamená to, že se vzhledem k svému věku nachází na kvalitativně nižší úrovni grafomotorického rozvoje, případně se některé schopnosti – na rozdíl od jiných – nerozvíjí optimálně.“ (Lipnická, 2015, s.8).

Předzvěst grafomotorických obtíží nám může být špatná koordinace pohybů těla a artikulačních orgánů. Jedná se o propojení motorických funkcí s psychikou dítěte a zrání jeho nervového systému. Včasné odhalení nedostatků dítěte v grafomotorickém rozvoji může předcházet poruchám při psaní, které by se objevily až ve školním období. Nízké tempo při psaní a špatná automatizace grafomotorických pohybů by dítě značně znevýhodňovalo.
Pokud shledáme potíže v oblasti grafomotoriky, je důležité se nejprve zaměřit na rozvoj hrubé motoriky, na ni navazuje jemná motorika a v poslední řadě přijde na řadu grafomotorika. Je třeba postupovat od nejjednodušších prvků ke složitějším. Vždy necháme dítěti dostatek času na zautomatizovaní pohybu. Další významnou úlohu hraje dostatek podnětů ke kreslení. Dítě chválíme a povzbuzujeme ho v kreslení. Jen tak docílíme správných výsledků.

3.4 Dětská kresba

Dětskou kresbu řadíme k přirozeným součástím vývoje. Avšak jsou děti, které nerady kreslí nebo kreslí málo. Je dobré mít na paměti, že kreslení má velký význam na budoucí psaní. Rozvíjí jemnou motoriku, grafomotoriku a vizuomotoriku. Pokud budeme kreslení rozvíjet, je přirozené, že se ovlivňuje i rozvíjení dalších oblastí.

Dětská kresba může plnit funkci diagnostickou. Podle Bednářové, Šmardové (2006) nám dětská kresba poskytuje informace na jakém vývojovém stupni se dítě nachází. V dětské kresbě spatřujeme úroveň jemné motoriky a grafomotoriky. Dává nám informace o zrakovém a prostorovém vnímání. Dětská kresba nám také odkrývá úroveň vizuomotoriky a poskytuje informace o emocionálním ladění dítěte. Vyjadřuje postoje a vztahy, které dítě prožívá. Taktéž může dětská kresba plnit funkci rehabilitační a terapeutickou.

Zelinková (2011) zmiňuje, že se dětská kresba začíná rozvíjet kolem druhého roku věku dítěte. Dítě začíná projevovat zájem o kreslení a má radost z toho, že psací náčiní zanechává viditelnou stopu. *„Zpočátku je pro dítě charakteristické, že nekreslí to, co vidí, ale to, co zná, co prožívá svými smysly. Je to období presymbolické. Většinou se objevují čáranice – nejprve bezobsažné, pak s pojmenovaným obsahem“. (*Dvořáková, 2015, s. 87)

Postupně se grafický projev vyvíjí a odráží i svět, tak jak jej dítě vidí a chápe. Pedagogové se zaměřují na zkvalitňování kresby a rozvíjení kreativity dítěte.

„Mezi pátým a šestým rokem přichází období realistické kresby. Dítě nadále kreslí podle představy „zpaměti“. Kresba přestává být lineární. Paže, nohy i krk dítě znázorňuje

dvojdimenzionálně. Postava je kreslena v oblečení, které je již diferencováno podle pohlaví. Dítě přidává detaily, které se vztahují k zobrazované osobě nebo objektu. Dítě kreslí předmět ze základního pohledu zepředu.“ (Mlčáková, 2009, s. 32, In Příhoda, 1977)

Kresba odráží znalosti dítěte. Dítě bychom měli umět ocenit a povzbuzovat v kreslení. Nejprve necháme dítě popsat, co nakreslilo, a zjistíme, jak je s výtvorem spokojeno, a teprve poté mu poskytneme zpětnou vazbu. Důležitá je pochvala, pochopení a snaha. (Dvořáková, 2015)

Třetí kapitola nám blíže představuje grafomotorický rozvoj dítěte. Objasňuje jednotlivé vývojové etapy a zmiňuje, že je třeba postupovat podle určité posloupnosti. Ke grafomotorice neodmyslitelně patří uvolňovací cviky, o kterých se v této kapitole taktéž dočteme. Je třeba se zmínit i o grafomotorických obtížích, které děti často postihují. Třetí kapitolu uzavírá dětská kresba, která je s grafomotorikou spojena. Následující kapitola nám otevírá problematiku psaní a vše, co s ním souvisí.

4 Psaní

Psaní patří k základním vzdělanostním požadavkům, které je společensky nezbytné. *„Pojem písmo má dvojí význam. Je to soustava grafických znaků, v níž každý znak odpovídá určitému prvku řeči. Pojem písmo označuje však také celkový výsledek činnosti psaní.“* (Spáčilová, Šubová, 2004, s.7)

Je velmi žádoucí dávat dítěti dostatek podnětů a prostoru, které dítěti umožní samostatně se vyjadřovat psaním, kdykoliv o to projeví zájem. V prvopočátku nemusí jít hned o ukázkové školní psaní, prioritou je však vzbudit v dítěti zájem o psaní.

V prvním ročníku je stěžejní přijmout základy gramotnosti. Děti se naučí číst a psát, aby se dál mohly vzdělávat. Bez základních znalostí se nemohou posunout ve studiu dál. Neosvojí-li si techniku čtení a psaní včas, projeví se tyto neznalosti ve vyšších ročnících. Proto je třeba, aby pedagog na případné odchylky včas upozornil a tím předcházel pozdějším problémům.

S výukou psaní se děti setkávají již v prvních dnech po nástupu do 1. třídy. Z počátku probíhá přípravné období na psaní, které postupně přechází na samotné psaní. *„Výuka psaní je pro další život dítěte naprosto nezbytná a podílí se na všestranném rozvoji jeho osobnosti. Dítě získává dovednost, jejíž zvládnutí podmiňuje jeho další úspěšnou učební činnost ve všech ostatních předmětech.“* (Spáčilová, Šubová, 2004, s. 7)

Fasnerová (2018, s 116) rozděluje výuku psaní do tří období:

„1. Období uvolňovacích cviků (až 8 týdnů) – předslabikářové období.

2. Období nácviku vlastních grafémů, slabik, slov a vět (22 týdnů) - slabikářové období.

3. Období procvičování psaní textů a zpětné čtení textů napsaných vlastní rukou (4 - 6 týdnů) – poslabikářové období.“

Pedagog by měl výuku přizpůsobit všem žákům ve třídě. Výše vymezená doba je pouze orientační. V prvních týdnech školní docházky zařazujeme do výuky psaní rytmické uvolňovací cviky, které nám zajistí lehký a pružný psací pohyb. Uvolňovací cviky odstraňují nežádoucí pohyby a měl by na ně být kladen velký důraz. Začíná se psát na velké formáty. Zpočátku by měli žáci při psaní stát. Nezáleží však na přesnosti, ale dbáme hygienických návyků a správného úchopu. Je třeba uvolnit ruku od ramene přes loket až po zápěstí. Fasnerová (2018) zmiňuje, že v případě, kdy nedochází k uvolnění ruky, žáci dostávají

do ruky během psaní křeče. Uvolňovací cviky postupně provádíme na menší formát papíru. Nejmenší formát by však měl být A4. *„Do písanek uvolňovacích cviků (specifické písanky) píšou žáci opět vstoje, progresem, pastelkou nebo tužkou. Čím širší stopu psací nástroj zanechá, tím je ve svém grafickém projevu dítě úspěšnější. Tužka i pastelka by měly být vždy dlouhé a ořezané. Pastelka musí ležet na hrotu dlaně a být v dlani stabilní. Čím kratší psací nástroj je, tím je výkon horší, neboť ruka je destabilizovaná.“* (Fasnerová, 2018, s. 118)

Jednotlivé uvolňovací cviky by měla doprovázet krátká říkanka. Uvolňovací cviky nejprve zkoušíme na tabuli a poté do vlastní písanky za doprovodu naučené říkanky. Stejným způsobem by měla probíhat i domácí příprava. Učitel by měl s tímto postupem obeznámit i rodiče. (Fasnerová, 2018)

Druhé období nácviku psaní vlastních grafémů je nejdelším obdobím. Žáci používají k psaní tužku č. 2, která je měkká a nemaže se. Psací formát se zmenší na úroveň A5. Děti obdrží písanky, které mají naznačené linky řádků i pomocné linky pro výšku jednotlivých grafémů. Při psaní již žáci sedí. Po správném zvládnutí psaní tužkou děti přechází na psací pero. Žáci se učí psát každé slovo jedním tahem. *„Z didaktického hlediska dětem vysvětlujeme, že věta je jako vláček. Vláček táhne mašinka (komín) a věta začíná velkým písmenem. Jednotlivé vagóny jsou slova. Krátké vagónky jsou předložky a spojky a na konci každé věty je tečka (otazník, vykřičník) – nárazník před dalším vlakem.“* (Fasnerová, 2018, s. 119)

Fasnerová (2018) uvádí, že v případě, kdy žáci začínají být při psaní jistější, procvičujeme psaní několika způsoby, tj. opis, přepis, diktát, autodiktát a vlastní tvůrčí psaní. V elementární třídě si děti osvojují zejména techniku psaní.

Na konci prvního ročníku žáci začínají psát souvislý text. Děti by danému textu měly porozumět. *„U dovednosti psaní jde především o zautomatizování psacího pohybu tak, aby si písař nemusel vybavovat každý grafém zvlášť, ale aby přistupoval k nácviku komplexně.“* (Fasnerová, 2018, s. 121)

Když mají děti ze psaní radost, projeví se to i v jejich volném čase, kdy píšou různé deníky. Zaznamenávají si události, které za den prožily. Píšou vzkazy a poznámky rodičům.

4.1 Počáteční psaní

Příprava na prvopočáteční psaní spočívá v neustálém posilování jemného záprstního a prstového svalstva. Současně musí probíhat podpora psychomotorických schopností, které jsou potřebné ve výuce psaní.

Spáčilová, Šubová (2004) předkládají tři hlavní úkoly v přípravě na psaní a čtení:
1) Rozvíjet u žáků slovní zásobu a tím jim předkládat nové a potřebné informace. Smysluplně je vzdělávat. Podporovat u dětí správné vyslovování a plynulé vyjadřování.
2) Systematicky připravovat sluch a zrak. Podporovat děti v rozvoji sluchového vnímání, kdy jsou schopny rozlišit podobné hlásky, rozloží slova na slabiky, poté na hlásky a opět je složí. Zrakové vnímání rozvíjíme rozlišováním barev, tvarů, tříděním předmětů, dokreslováním obrázků, zapamatováním si obrázků nebo tvarů.
3) Příprava ruky žáka na psaní. Uvolnění ramenního kloubu, lokte, zápěstí, záprstí a jemné pohyby prstů.

Postupným vývojem se zdokonaluje koordinace motoriky ruky, a to umožňuje dítěti začít kreslit a později i psát. Některé děti již před nástupem do školy umí psát. Většinou k tomu dospěly vlastní strategií, kdy napodobovaly velká tiskací písmena – hůlkové písmo. Pro dítě je tento způsob zpočátku méně náročný na koordinaci grafomotorických pohybů při psaní, ale zatím nerespektuje proporce jednotlivých písmen. *„Různými experimenty při kreslení a psaní si dítě postupně rozvíjí zkušenost s obsahem různých grafických motivů a s jejich zpracováním. Počáteční pokusy i objevy zákonitostí grafického vyjadřování podněcují v dítěti úvahy, jak zužitkovat rozmanité tvary, vzory a linie, aby mohlo uskutečnit osobní grafické záměry.“* (Lipnická, 2015, s. 7)
Děti si začínají uvědomovat, že co napíšou musí být čitelné i pro okolí, a proto svůj grafický projev mají potřebu stále zlepšovat.

Lipnická (2015) specifikuje několik stádií ve vývoji dětského psaní:
- Volné čmárání – období počátku grafomotorických pohybů, dítě kreslí čáry různými směry a činnost označuje jako psaní. Obsahu přisuzuje konkrétní význam.
- Lineární čmárání – dítě uvědoměle vede různě dlouhé čáry a snaží se je uspořádat do různých tvarů, a to jak horizontálně, tak vertikálně. Čárám opět přisuzuje určitý význam a tento proces také nazývají psaním.

- Experimentování s písmeny – děti záměně napodobují tvary písmen, především ty, které jsou tvarově nejjednodušší (např: A, O, E, M, K, R, B, T…)
- Psaní vlastního jména – tato důležitá etapa začíná nejprve napodobováním iniciálů vlastního jména, nebo si vymýšlí zkratku, která obsahuje některá písmena z daného jména a „čte“ ji jako své jméno. Tímto způsobem označuje svoje produkty. Začíná si uvědomovat, že je potřeba znát určité tvary písmen, aby mohlo napsat vlastní jméno.
- Psaní vycházející z emocionálních zážitků – dítě je emočně provázáno zážitky, které během dne prožívá spojenými s blízkými osobami, zvířaty, hračkami. Při psaní se zamýšlí nad tvarem slov, která chce použít a zbytek doplní kresbou.
- Objevy psaní slov – dítě určuje, že tvar slova a počet písmen je důležitý pro srozumitelnou komunikaci s ostatními lidmi. Dává dospělému přečíst, co samo napsalo a rozpoznává, zda je to správně či nikoliv.
- Psaní hláskováním – dítě zná všechna písmena tiskací abecedy a snaží se je uplatňovat při psaní. Při psaní si nahlas říká fonémy a zapisuje písmena. V tomto stádiu si dítě uvědomuje pořadí písmen.
- Konvenční psaní – dítě již chápe jaký má význam písemná komunikace. Píše to, co chce bez gramatických pravidel, píše tak, jak slyší.

Čím je dítě zvídavější, tím projevuje i větší zájem o psaní. Chce si zaznamenávat své poznatky o okolním světě. Poroto ne každé dítě je na počátku školní docházky na pomyslné stejné startovní čáře. Především nadprůměrně nadané děti již obvykle čtou a píšou.

4.2 Druhy úchopů psacího náčiní

Při psaní se boční plocha dlaně opírá o lavici, je mírně sevřená a zlehka drží psací náčiní. Nejvhodnější držení pera je držení třemi prsty a to palcem, ukazovákem a prostředníkem. Takovému úchopu říkáme špetkový.

*„Špetkový úchop, který podle V. Pence (1968) nejméně zatěžuje nervosvalový systém dítěte v těle, a tím je dítě méně unavené než při špatném držení psacího náčiní. Tento úchop preferujeme i pro držení pastelek, tužek a per. Děti při špatném úchopu (pěstičkový, hrníčkový, s předsazeným palcem atd.) opravujeme, ale ne za každou cenu a na úkor jeho neurotických či jiných změn“ (*Fasnerová, 2018, s. 118)

„*Tužka je položena na posledním článku prostředníku, seshora ji přidržuje bříško palce ukazováku, ruka a prsty jsou uvolněny, ukazovák není prohnutý. Prsty jsou vzdáleny od hrotu tužky přibližně 3-4 cm, malíček a prsteníček jsou volně pokrčeny v dlani.*“ (Dvořáková, 2015, s. 95)

Ruka je při psaní uvolněná, horní konec tužky směřuje k rameni. Úhel se může měnit od směru přímo k rameni až zhruba do 45 stupňů – v rozsahu asi osminky kruhu. Jakmile se tužka většinou vychyluje zhruba rovnoběžně s hranou stolu, nepovažujeme už situaci za ideální a je rozumné začít nenápadně cvičit správnou techniku držení tužky. (Dvořáková, 2015)

Pokud zanedbáme správný sklon tužky, pravděpodobně se bude skon čím dál více odchylovat od těla. Může nastat situace, že bude směřovat až na protější stranu stolu. Této situaci můžeme předcházet tím, že využijeme svislé kreslící plochy, kdy sklon tužky k rameni je nejpřirozenější. Také můžeme vytvořit „jakési“ prodloužení tužky z kornoutku papíru, aby bylo jasně vidět, kam tužka směřuje. Dítě si lépe uvědomí, že konec tužky by měl směřovat k rameni.

Pak také dodržujeme naklonění papíru pravým horním rohem nahoru a druhá ruka papír lehce přidržuje. Neměl by být vyvíjen velký tlak na podložku. Ruka se tak velmi rychle unaví.

Příliš velký tlak způsobuje pevné až křečovité držení psacího náčiní, popřípadě má dítě pevně přitisknuté zápěstí k psací podložce. Někdy stačí dítě jen upozornit a dojde automaticky k nápravě. Pevně přitisknuté zápěstí většinou řešíme uvolňovacími cviky na velké svislé ploše.

Fasnerová (2018, s. 125) popisuje druhy chybných úchopu, které můžeme u žáků spatřit. Druhy chybných úchopu:
Hrstičkový úchop, kde žák používá k držení psacího náčiní čtyři prsty – palec, ukazovák, prostředník i prsteník. Ten podpírá psací nástroj.
Klarinetový úchop, kdy prsty ukazovák, prostředník, prsteník a malík drží tužku shora a palec je postaven proti nim. V tomto případě se ruka nedotýká podložky a směřuje od těla. Není stabilní a pohyb vychází z lokte a zápěstí. Dítě velmi často dostává křeče do předloktí a zápěstí.
Cigaretový úchop psací náčiní je drženo mezi ukazovákem a prostředníkem. Palec bříškem podpírá pero nebo je předsazený.

Špetkový úchop s předsazeným palcem, kdy jde o správný úchop pro ukazovák a prostředník, avšak palec je předsunutý k třetímu článku ukazováku.
Vysoké špetkové držení poukazuje na správný špetkový úchop, ale vysoko od hrotu pera. Tím se psací náčiní stává těžko ovladatelné.
Nízké špetkové držení také neodpovídá správnému držení, jelikož špetka je umístěna příliš nízko u hrotu tužky.
Špetkový úchop s prolomeným ukazovákem nejčastější chybný úchop, který můžeme u dětí spatřit. Pokud se u dítěte objeví prolomený ukazovák, značí to křečovité držení pera.

Mějme neustále na paměti, že čím je dítě starší, tím se špatné návyky mění obtížněji.

4.3 Správná poloha při psaní

Jedním ze základních pilířů při nácviku psaní je upevňování hygienických a technických návyků. V elementární třídě je tato problematika na prvním místě. Žáci by měli být seznámeni se správnou polohou při psaní v prvních dnech po nástupu do základní školy a dále by se toto mělo striktně dodržovat. Při nácviku správného sezení se především zaměřujeme na jednotlivé části těla – nohy, hrudník, paže a hlava.

„Dlouhodobým cílem správného metodického postupu učitele je, aby žáci dosahovali v psaní velmi dobrých výsledků. V takovém případě učitel dbá na to, aby děti při psaní správně seděly a zároveň dbaly na správné držení těla při psaní. Učitel se soustředí na dodržení správného úchopu psacího nástroje, správného natočení psací podložky, papíru nebo sešitu“ (Fasnerová, 2018, s. 123)

Sezení a držení těla by mělo být pro každé dítě přirozené a pohodlné, zároveň však i stabilní a pevné. Důležité je také dostatečné osvětlení.

Poloha vsedě je pro každé dítě individuální a měla by být přizpůsobena dle postavy dítěte. Chodidla by měla být opřena celou plochou o zem, popřípadě o podložku. Nohy „nelítají“ ve vzduchu a váha těla spočívá na celé sedací ploše židle. „*Kolena svírají se židlí přibližně pravý úhel, tělo je mírně nakloněno dopředu, obě ramena jsou uvolněná, ve stejné výšce, hlava je v prodloužení osy páteře, mírně skloněna, oči by měl mít od papíru vzdálenost 25-30 cm“.* (Dvořáková, 2015, s. 94)

Ideální vzdálenost je, když si dítě opře lokty o lavici a prsty obou rukou se dotkne kořene nosu. Když je hlava skloněná příliš nízko nad psací podložkou, nemá dítě o napsaném textu přehled. Písmo je neúhledné a hustota písma neodpovídá normě. (Fasnerová, 2018)

Pokud dítě sedí jen na okraji židle, je žák nestabilní. Trup se neopírá o hranu lavice, ale je mírně nakloněný dopředu. Hrudník dítěte je od lavice vzdálený na šířku dlaně (3-5 cm). *„Ramena jsou ve stejné výšce. Předloktí obou ruku leží na lavici souměrně, směřují k sobě v pravém úhlu a předpokládaný spoj obou rukou je ve středu žákova těla.“* (Fasnerová, 2018, s. 123 In Belásová, 2002)

V případě, že dítě zvedá rameno dominantní ruky, položíme mu na rameno naši ruku a tím zjistíme, jak rameno pracuje. Pokud není rameno dostatečně uvolněné, přerušíme činnost a zařadíme nějaký uvolňovací cvik.

Značnou pozornost věnujme i loktům, které leží od těla. Žák na lokty nepřenáší svoji váhu, ale zabezpečují stabilitu a rovnováhu těla do stran.

4.4 Výběr psacích a kreslících potřeb

Dnešní trh nám nabízí velkou škálu psacích a kreslících potřeb, avšak při výběru psacích a kreslících potřeb bychom měli být obezřetní. „*Volba psacího náčiní ovlivňuje úchop psacího náčiní, tlak na podložku a má vliv i na celkový grafický projev. Kvalita materiálu tuhy se podílí na tlaku na podložku – měkčí tužky a pastelky dobře vedou stopu a dítě na ně nemusí tlačit. Tvar psacího náčiní vybíráme takový, který dítěti umožní a podpoří jeho správné držení, vhodný je tzv. trojhranný program.“* (Dvořáková, 2015)

Tužka by měla být dostatečně dlouhá, což v praxi znamená, že délka přesahuje přes kořen palce. Pokud zvolíme tvrdou tuhu, dítě na tužku nepřiměřeně tlačí a tím nedochází k uvolnění zápěstí a ruky. Při volbě psacího pera dbáme především na hmotnost, obvod a podporu správného úchopu. Pero by mělo po papíře přirozeně klouzat, nemělo by dělat kaňky a psaní by mělo být pro dítě velmi příjemné.

Správné psaní nám však také ovlivňují i vnější podmínky jako je světlo a teplota v místnosti a pracovní plocha. „*Samotná délka paní by neměla u začínajících písařů přesáhnout 10 minut.“* (Fasnerová, 2012, 2014 In Fasnerová, 2015)

4.5 Psaní levorukých dětí

Abychom u dětí mohli začít rozvíjet grafomotoriku, tak je pro nás důležité znát lateralitu dítěte. Lateralitou rozumíme vyhraněnost neboli dominanci jedné nebo druhé mozkové hemisféry. Jestliže se jedná o dominanci levé mozkové polokoule, jde o praváka, pokud se jedná o dominanci pravé mozkové polokoule, jde o leváka. Znamená to, že sledujeme, jaká ruka, oko nebo noha jsou u dítěte dominantní. Dominancí rozumíme převahu jedné mozkové sféry nad druhou.

Lateralitu oka zjistíme např. podíváním se do dalekohledu, lateralitu ruky zjistíme tak, že pozorujeme dítě, kterou ruku víc používá a u zjišťování laterality nohy necháme dítě kopnout do míče.

Nemůžeme však jednoznačně definovat pravostrannost nebo levostrannost celého těla. Existuje také zkřížená lateralita, při níž dítě používá nesouhlasnou končetinu a smyslový orgán (např. levou ruku a pravé oko). Dítě také může využívat stejně šikovně i nešikovně obě ruce, tady hovoříme o nevyhraněné lateralitě. Před nástupem povinné školní docházky by mělo mít dítě vyhraněnou lateralitu.

V dnešní době je psaní leváků přirozená věc. Už se upustilo od přeučování na pravou ruku. Leváci již mají své pevné místo ve výuce psaní. Leváctví je přirozeným projevem laterality. Levoruké děti dosahují stejných kvalitních výkonu, jako děti pravoruké, ba někdy jsou i výkonově mimořádné.

Fasnerová (2018, s. 133 In Sovák, 1985) uvádí několik druhů laterality:
„- rozený levák (nepřecvičovaný),
- rozený pravák,
- přecvičovaný levák (k tomu docházelo v minulém století),
- levák z nutnosti (amputace pravé ruky),
- patologický levák (důsledek poškození levé hemisféry),
- ambidextr (vrozená obourukost).“

Při psaní využíváme dva základní pohyby – tlak a tah. *„Tah dítě vede od středu těla ven, je snazší a koordinovanější, jistější. Lze jej kontrolovat, protože je do něj vidět, psané spojité písmo je konstruováno pro tah. Tlak je veden od středu těla ven křížem a je náročnější. Hrnout dá více námahy, psací a kreslící materiály se vzpírají.“* (Fasnerová, 2014, s. 75, In Vodička, 2008, s. 18)

Praváci dělají při psaní daleko více pohybů tahem než tlakem, což je pro ně snazší, a naopak leváci provádějí více pohybů tlakem a méně tahem, který je pro ně náročnější. Pro leváky bývá obtížnější upevnit si směr psaní zleva doprava. Tento směr je přirozený pro pravoruké prostředí. Proto není nic neobvyklého, když levoruké děti mají tendenci psát zprava doleva. Tato skutečnost se projevuje i ve čtení. Levoruké děti se tomuto směru zleva doprava musí učit. Postupně si tento směr automatizovat. Vždy kreslíme čáry zleva doprava nebo dáváme předměty do řady, také určujeme, co je první a poslední v řadě.

Rozdíl při psaní mezi pravákem a levákem spočívá v naklonění papíru. Leváci mají papír nakloněný levým horním rohem nahoru. Držení tužky zůstává stejné jako u praváků, pouze v ruce levé a opět jediný správný úchop je špetkový. Tj. tužka leží na posledním článku prostředníku, seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku. Dbáme na to, aby ukazovák nebyl prohnutý a ruka byla uvolněná.

Za nejčastější chybu při psaní leváků lze považovat ohýbání ruky v zápěstí a tím její vykrucování. Tím se může projevovat zvýšená únava při psaní a bolest celé paže. Psaní bývá pomalejší a děti nechtějí psát. Je vhodné tomuto předcházet nakloněním papíru.

Při vytvoření správných hygienických návyků při psaní se neliší výběr psacího náčiní od pravorukých dětí. (Bednářová, Šmardová, 2006)

Ve čtvrté kapitole jsme se dozvěděli o prvopočátečním psaní. Jsou zde zmíněny druhy úchopů psacího náčiní jak vhodné, tak chybné, které můžeme u žáků spatřit. Čtvrtá kapitola poukazuje na správnou polohu při psaní, která společně s výběrem psacích a kreslících potřeb tvoří zásady hygienických a technicích návyků při psaní. Čtvrtou kapitolu uzavírá problematika levorukých dětí.
Následuje empirická část diplomové práce, která se bude zabývat rozvojem hrubé a jemné motoriky a následně grafomotoriky u žáků prvního ročníku základní školy.

5 Rozvoj grafomotorických dovedností

V teoretické části diplomové práce jsme se seznámili s žákem mladšího školního věku. Vysvětlili jsme si základní dělení motoriky. V empirické části zužitkujeme teoretické poznatky v praxi. Smyslem předkládané empirické části je intenzivní rozvíjení dětí v oblasti hrubé motoriky, jemné motoriky a následně grafomotoriky.

5.1 Charakteristika výzkumného šetření

Výzkumné šetření předkládané diplomové práce se zaměřuje na intenzivní rozvoj grafomotorických dovedností u děti, které vykazují grafomotorické obtíže. Jedná se o nevhodný úchop psacího náčiní a příliš velký tlak na podložku.

Výzkumné šetření bylo realizováno ve třech etapách. V první etapě jsme prováděli vstupní šetření u dětí prvního ročníku, kde jsme se zaměřili na hrubou motoriku, jemnou motoriku a grafomotoriku. Záměrně bylo vybráno 8 dětí, které vykazovaly obtíže při plnění zadaných úkolů. Následně jsme požadovali písemný souhlas rodičů dětí, které byly zahrnuty do výzkumného šetření. Rodiče všech osmi dětí souhlasili s účastí dítěte v Projektu na rozvoj grafomotorických dovedností, který sloužil výhradně pro empirickou část této diplomové práce. Ve druhé etapě probíhal zmiňovaný projekt, který je blíže popsán v kapitole 5.6. A třetí etapa byla zaměřená na výstupní šetření, kde jsme převážně pozorovali úchop psacího náčiní a přítlak na podložku.

5.2 Cíl výzkumné práce

Cílem výzkumu je ověřit, zda žáci, kteří jsou na počátku školní docházky intenzivně a pravidelně rozvíjeni v oblasti hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky, mají v následném období prvního ročníku snazší vstup do oblasti prvopočátečního psaní.

Hlavním cílem předkládané diplomové práce bylo zjistit zda děti, které se účastnily Projetu na rozvoj grafomotorických dovedností, mají předpoklady pro správné psaní.

Dílčí výzkumné otázky:

- Dochází u záměrně rozvíjených žáků v oblasti hrubé motoriky k progresu?

- Dochází u záměrně rozvíjených žáků v oblasti jemné motoriky k progresu?

- Dochází u záměrně rozvíjených žáků v oblasti grafomotoriky k progresu?

- Je možné pravidelným rozvíjením žáků v oblasti grafomotoriky ovlivnit správný úchop psacího náčiní?

- Má pravidelné rozvíjení žáků v oblasti hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky vliv na přítlak na podložku?

5.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumu se zúčastnilo 8 dětí ve věku 76 – 83 měsíců. Děti jsou z jedné městské základní školy v okrese Brno - venkov. Jedná se o 4 dívky a 4 chlapce. Mezi dětmi byli 2 leváci. Čtyři děti měly průměrnou postavu, tři děti byly drobnější a menší než ostatní spolužáci a jedna dívka byla silnější postavy.

Výzkumný vzorek byl vybrán záměrně po absolvování vstupního šetření, kterého se děti účastnily. U vybraných děti jsme pozorovali obtíže při grafomotorických činnostech.

	Věk (měsíce)	Věk (roky)
Chlapec č. 1	80	6,8
Chlapec č. 2	81	6,9
Chlapec č. 3	83	6,11
Chlapec č. 4	77	6,5

Tabulka č. 1 Věková tabulka chlapců

	Věk (měsíce)	Věk (roky)
Dívka č. 1	81	6,9
Dívka č. 2	77	6,5
Dívka č. 3	76	6,4
Dívka č. 4	77	6,5

Tabulka č. 2: Věková tabulka dívek

Tabulka č. 1 a tabulka č. 2 nám podává seznam respondentů dle pohlaví, věku stanoveného v měsících a v letech.

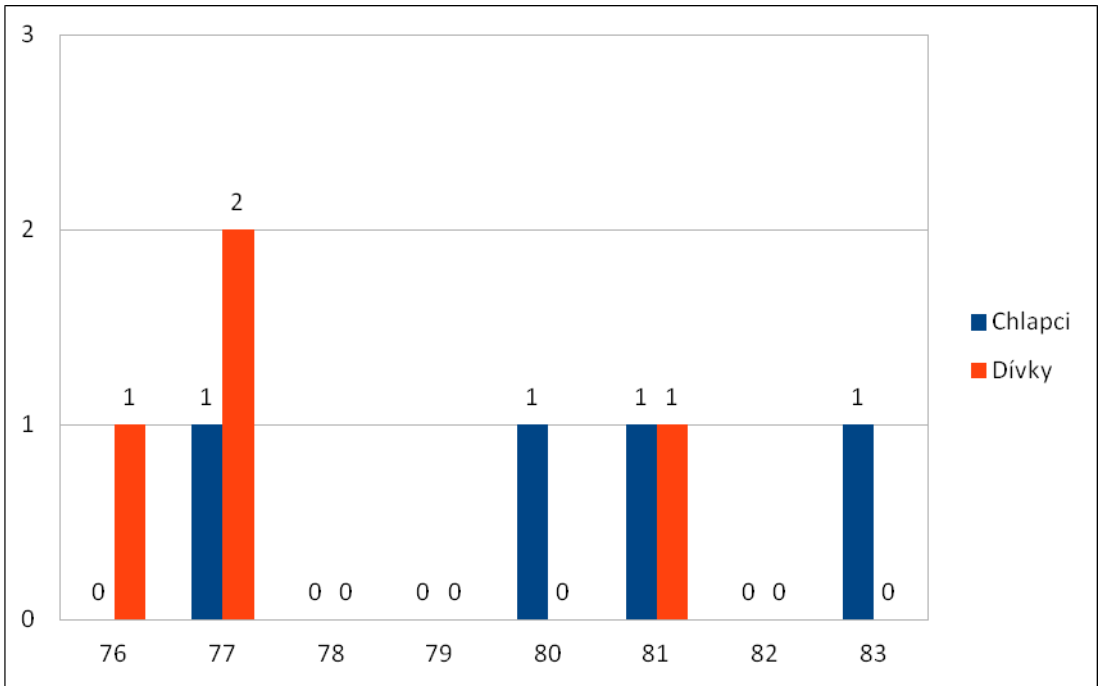

Graf č. 1: Vzorek šetření dle věku

Pro větší přehlednost uvádíme sloupcový graf č. 1, kde jsme věk respondentů v měsících uvedli v zastoupení jednotlivých pohlaví. V celém souboru se věk dětí pohybuje od 76 do 83 měsíců. Nejčastěji se objevoval počet 77 měsíců, a to u 2 chlapců a u 1 dívky. U chlapců se nenašel žádný zástupce věkové kategorie 76, 78, 79 a 82 měsíců, u dívek nebyla zastoupena kategorie 78, 79, 80 a 82 a 83 měsíců.

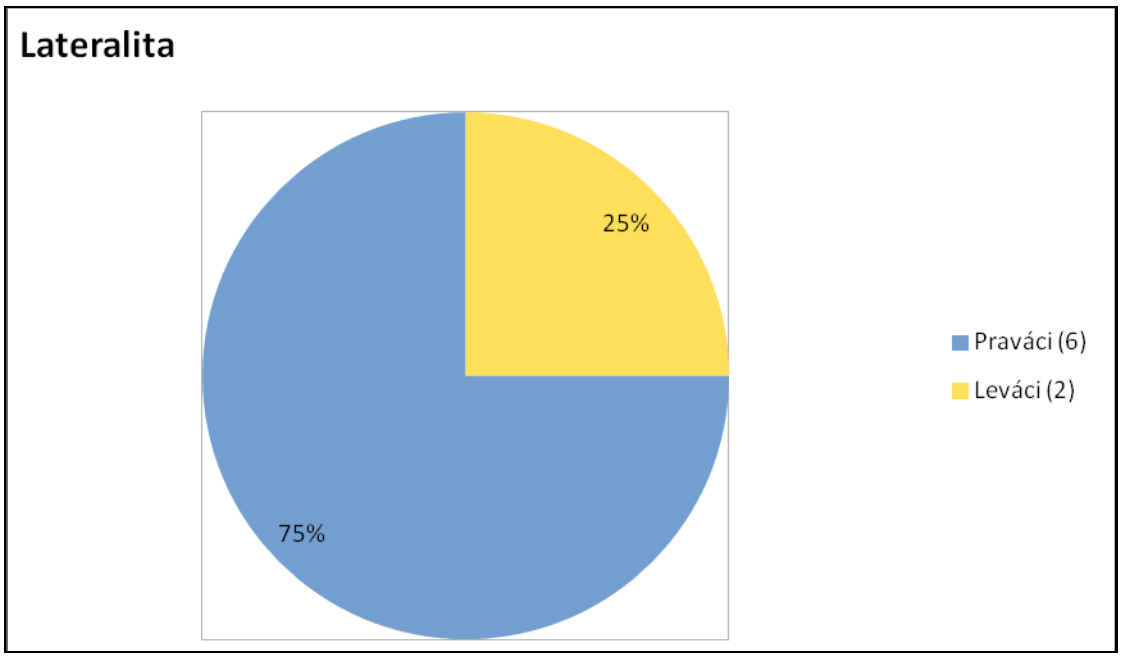

Graf č. 2: Charakteristika souboru žáků dle laterality

V grafu č. 2 je znázorněno rozložení dětí v našem výzkumném vzorku podle upřednostňované ruky při psaní. Převažuje počet dětí (75%) píšící pravou rukou a 25% dětí, tj. 2 děti, píší levou rukou.

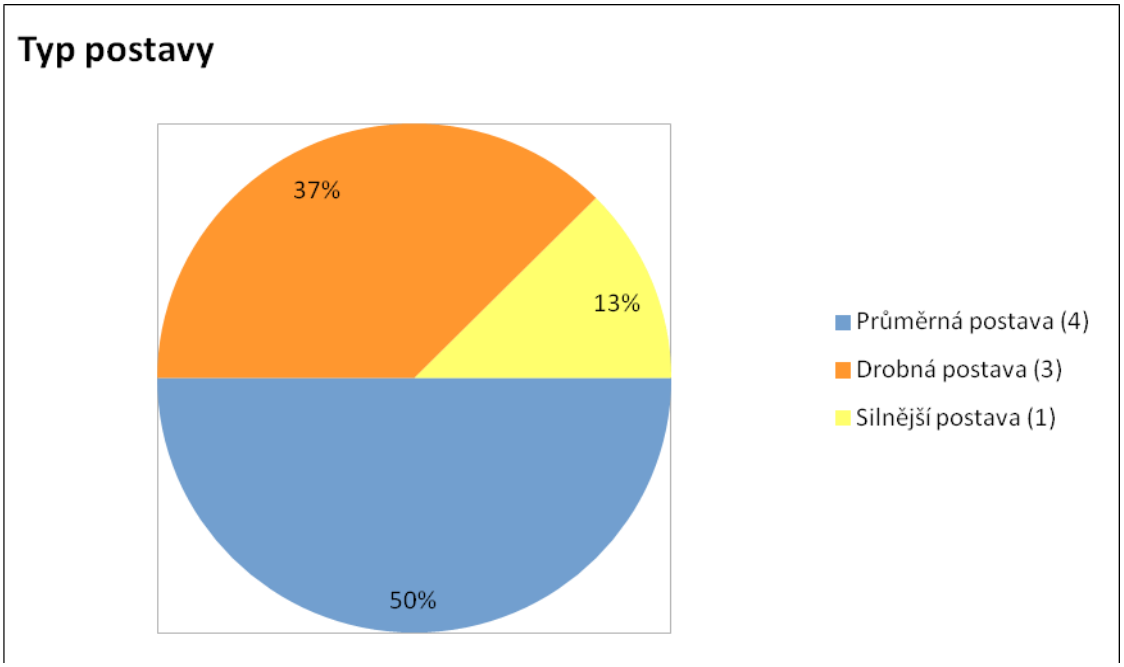

Graf č. 3: Charakteristika souboru žáků dle laterality

Výsečový graf č. 3 nám znázorňuje žáky dle typu postavy. 50 % respondentů mělo průměrnou postavu. Děti, které byly výrazně drobnější postavy, byly v našem výzkumu 3, tj. 38 % a jedna dívka měla nadváhu, tj. 13 %.

5.4 Metody výzkumu

K dosažení cíle byl vzhledem k charakteru práce zvolen kvalitativní výzkum založený na analýze výkonů, výtvorů a kazuistiky dětí. Kazuistiky jsou sestaveny na základě informací od rodičů, dále učitelek mateřských škol, třídní učitelky v základní škole a z pozorování při plnění vstupního a výstupního šetření.

U vstupního testu jme pozorovali rozvoj hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky. Dále pro nás byly stěžejní předpoklady ke správnému psaní, kdy jsme pozorovali úchop psacího náčiní a přítlak na podložku. Vstupní šetření probíhalo v rámci výuky výtvarné výchovy a pracovních činností. U výstupního šetření jsme se především zaměřili na pozorování úchopu psacího náčiní a přítlak na podložku. Dále na posun v rozvoji hrubé a jemné motoriky a grafomotoriky. Výstupní šetření probíhalo o 13 týdnu později, a to v rámci výuky výtvarné výchovy a pracovních činností.

5.5 Kazuistika a vstupní šetření

Chlapec č. 1, věk 6 let a 8 měsíců

Osobní charakteristika: Chlapec je drobnější postavy. V kolektivu je oblíbený. Snáz navazuje přátelství nejen s vrstevníky. Je temperamentní a má cit pro hudbu. Má rád společnost. Do školy chodí s jeho starší sestrou nebo se stejně starými spolužáky, kteří bydlí v jeho blízkosti. Jezdí na kole, kolečkových bruslích, na „kozonožce“ a hraje florbal. Má rád pohybové hry.

Rodinná anamnéza: Chlapec pochází z úplné rodiny. Matka (35 let) vystudovala vysokou školu pedagogickou. V současné době je na rodičovské dovolené. Otec (40) má úplné středoškolské vzdělání a pracuje jako úředník. Chlapec má dvě sestry. Starší (10 let), která je z předešlého vztahu matky, měla diagnostikovanou dyslexii a dysortografii a mladší sestra (1,5 let), na kterou se dle slov matky velmi těšil. Byl rád,

že se narodila holka. Od narození se o ni s láskou stará. Sourozenci mají mezi sebou pěkný vztah. Rodina působí klidným a harmonickým dojmem, bydlí v rodinném domě.

Osobní anamnéza: Chlapec pochází z druhého těhotenství. Matka měla v těhotenství diagnostikovanou těhotenskou cukrovku, ale celé těhotenství probíhalo bez komplikací. Porod byl vyvolávaný 4 dny po stanoveném termínu porodu. Při porodu nenastaly žádné komplikace. Porodní váha chlapce byla 3400 g. Poporodní adaptace probíhala bez potíží.

Chlapec začal sám chodit v 11 měsících. Velmi brzy začal srozumitelně mluvit ve větách. Ve dvou letech začal trochu zadrhávat, když chtěl rychle něco sdělit, ale později to samo odeznělo. Před třetím rokem zřetelně vyslovoval písmena „R“ i „Ř“. Byl velmi učenlivý a poznával mnoho dinosaurů, o které se zajímal. Jeho zálibou bylo poznávání značek u motorových vozidel. Matka také zmiňuje, že do pěti let neměl rád jakékoliv změny, např. když barva trička byla jiná než barva kalhot. Také nesnesl, když boty nebyly přesně pevné na noze, krupičná kaše musela být každý den na květinovém talíři. Ale tyhle zlozvyky s věkem odezněly.

Do mateřské školy začal docházet ve třech letech, kdy se nějaký čas adaptoval. Mohlo to být dáno tím, že nastoupil v polovině školního roku a děti se již znaly a měly vytvořený svůj kolektiv. Později si již našel své kamarády, a to přetrvává dodnes. Ve školce si rád hrál se stavebnicemi, kostkami a auty. Nerad vykresloval obrázky, ale po zadání úkolu ho vždy splnil. Doma kreslil jen po tom, co ho k tomu přiměla matka. Sám kreslení nevyhledával. V pěti letech se u něj začala projevovat hypermobilita, tj. enormní kloubní pohyblivost, která se genetickými testy potvrdila. Byla doporučená rehabilitace. Chlapec si svůj problém uvědomuje a na rehabilitace nedochází.

V současné době nastoupil do prvního ročníku základní školy. Žák je usměvavý. V kolektivu se dokáže podřídit. K výměně dentice zatím nedochází. Z počátku s cizí dospělou osobou mluví tiše, stydí se. Později nemá problém s oslovením a požádáním o pomoc. Slovní zásoba je bohatá a všechny hlásky vyslovuje správně. Rád kreslí, hraje si s legem a jeho zálibou jsou společenské hry. Psací náčiní drží v pravé ruce. Při psaní a kreslení vytáčí ruku. Tužka neleží mezi palcem a ukazovákem, ale je postavená a opírá se o ukazovák. Viz. příloha č. 1, obrázek č. 1. Vstupní test splnil bez větších obtíží. Kotrmelec dopředu zvládl sám bez pomoci. Při kreslení postavy si vybral kresbu tatínka. Tužku držel s již zmíněným úchopem. Na podložku netlačil.

Postava měla veškeré detaily, hlava byla spojená s trupem a končetiny měly pět prstů a jsou dvojdimenzionálně. Viz. příloha č. 1, obrázek č. 2. Prostorová orientace při skládání rozstříhaných obrázků mu nečinila žádné potíže. Viz. příloha č.2, obrázek č. 1. Menší potíže jsme zaznamenali při překreslování obrázků. Chlapec si nebyl jistý a v překresleném obrázku učinil několik chyb. Dle jeho slov nevěděl, jak obrázek překreslit. Viz. příloha č. 2, obrázek č. 2. Při plnění dalšího úkolu, kdy měl skládat kamínky dle zadané předlohy, chvíli váhal, ale nakonec úkol splnil bez problémů, viz. příloha č. 3, obrázek 1. Chlapec při zadaných úkolech spolupracoval a některé úkoly chtěl sám opakovat.

	Zvládl sám	Zvládl s dopomocí	Nezvládl
Kotrmelec vpřed	✓		
Kresba postavy	✓		
Prostorová orientace	✓		
Překreslování obrázků		✓	
Skládání kamínků	✓		

Tabulka č. 3: Vstupní test – chlapec č. 1

	Ano	Ne
Správný úchop		✓
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 4: Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 1

Dílčí závěr: Chlapec č. 1 se při plnění úkolu projevoval klidně a sebevědomě. Úkoly mu nečinily větší obtíže. Je třeba se zaměřit na správný úchop psacího náčiní, kdy chlapec vytáčí ruku a psací náčiní svírá s psací podložkou úhel 90°. Bylo zřejmé, že rád sportuje. Chlapce je třeba vhodně motivovat a chválit. Musíme mít na paměti, že špatné návyky při psaní se s přibývajícím věkem hůře odnaučují.

Chlapec č. 2, věk 6 let a 9 měsíců

Osobní charakteristika: Chlapec je vyšší štíhlejší postavy. V kolektivu je oblíbený. Působí klidným a vyrovnaným dojmem. Nevyhledává konfliktní situace. Často ho kvůli vytíženosti rodičů hlídá babička. Do školy dochází s matkou. Chlapec nesportuje. Nenavštěvuje žádné zájmové kroužky.

Rodinná anamnéza: Chlape pochází z úplné rodiny. Matka (39 let) je vyučena v oboru kadeřnice. Toto povolání vykonává nedaleko svého bydliště. Otec (40 let) vyučen v oboru truhlář. Rodina působí klidným a harmonickým dojmem. Další sourozence chlapec nemá. Rodina bydlí v rodinném domě.

Osobní anamnéza: Chlapec pochází z prvního těhotenství. Dle slov matky bylo dítě neplánované. Těhotenství probíhalo bez komplikací. Porod byl přirozený a ve stanoveném termínu. Porodní váha chlapce byla 3150 g. Poporodní adaptace probíhala bez komplikací. Chlapec začal chodit ve 13 měsících, dlouho se plazil a později lezl po kolenech. První slova začal vyslovovat kolem jednoho roku. Sám moc mluvit nechtěl. Rozmluvil až ve třech letech, kdy nastoupil do mateřské školy.

V mateřské škole velmi dobře zapadl do kolektivu. Mezi vrstevníky byl oblíbený. Hrál si převážně se stavebnicí a auty. Nerad kreslil. Doma si hrál převážně jen s legem. V předškolním období velmi rychle vyrostl a projevila se u něj skolióza páteře. Začal více kreslit, ale vždy mu muselo být dané jasné téma. Sám inspiraci ke kreslení neměl. Ke kreslení používá pravou ruku. Sportovním aktivitám se vyhýbal.

V současné době nastoupil chlapec do prvního ročníku základní školy. Do školy se těšil převážně na kamarády. Na školní režim si zvykl velmi rychle. Žák působí stydlivým dojmem. Mluví tiše. Dochází k výměně dentice. Má obtíže při vyslovování hlásky „R“. Dochází na logopedii. Nadále si rád hraje s legem. Psací náčiní drží ve špetkovém úchopu, ale jeho ruka je velmi křečovitá a tím vyvíjí silný tlak na podložku. Vstupní test splnil s menšími obtížemi. Kotrmelec dopředu nezvládl. Bylo patrné, že tento úkon nikdy dříve neprováděl. Při výběru kresby postavy si zvolil kreslit tatínka. Postavě nakreslil hlavu s chybějícími detaily. Byly zde pouze jen vlasy, oči a pusa. Hlava je s trupem spojená krkem. Končetiny byly nakreslené pouze jednou čarou zakončené třemi prsty. Kresba je obsahově slabá. Při skládání rozstříhaných obrázků si počínal jistě a obrázek velmi rychle složil. Překreslování obrázků zvládl s menšími obtížemi.

Skládání kamínků chlapce nebavila, protože si se zadaným úkolem nevěděl rady. Po ujasnění, jak má kamínky skládat, úkol splnil.

	Zvládl sám	Zvládl s dopomocí	Nezvládl
Kotrmelec vpřed			✓
Kresba postavy	✓		
Prostorová orientace	✓		
Překreslování obrázků		✓	
Skládání kamínků		✓	

Tabulka č. 5: Vstupní test – chlapec č. 2

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku		✓

Tabulka č. 64: Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 2

Dílčí závěr: Chlapec č. 2 působil stydlivým dojmem. Při plnění úkolů byl klidný a tichý. Moc nemluvil. Nezvládl udělat kotrmelec vpřed. Bylo vidět, že nemá kladný vztah ke sportu. Ostatní úkoly mu nečinily větší obtíže. Je třeba se zaměřit na rozvoj hrubé motoriky. Působí těžkopádně. Celkově se nedokázal uvolnit a vyvíjel velký tlak na podložku, když pevně svíral psací náčiní. Chlapce je třeba správně motivovat při sportovních aktivitách.

Chlapec č. 3, věk 6 let a 11 měsíců

Osobní charakteristika: Postava odpovídá věku. Chlapec je temperamentnější povahy. Je hlučný a nenechá nikoho domluvit. Často bývá středem pozornosti. Je iniciátorem „klučičích“ rvaček. I přesto má svůj okruh kamarádů. Nerad soutěží. Do školy dochází s otcem nebo starším bratrem. Navštěvuje myslivecký kroužek, karate a sportovní hry.

Rodinná anamnéza: Chlapec pochází z úplné rodiny. Matka (35 let) vyučená v oboru kadeřnice. Povolání kadeřnice vykonává v nedalekém městě. Otec (35 let) má výuční list v oboru kuchař – číšník. Pracuje jako obchodní zástupce pro gastronomickou firmu. Chlapec má o dva roky staršího bratra. Vztahy mezi sebou nemají ideální. Často se perou. Chlapec je výbušnější povahy. Matka uvádí, že se chlapec uráží a neposlouchá. V případě, kdy má chlapec pozornost jen pro sebe, je klidný a poslušný. Celkově ale rodina působí harmonicky. Oba rodiče navštěvují všechny předškolní i školní akce. Vždy se o chlapce zajímají a činí kázeňské opatření. Bydlí v rodinném domě.

Osobní anamnéza: Chlapec pochází z druhého těhotenství. Celé těhotenství matku provázely nějaké problémy. Často se necítila dobře a navštěvovala lékaře. Ten ji doporučoval klid. Porod popisuje jako velice nepříjemný, dlouhý a bolestivý. Po porodu chlapec vážil 3250 g. Od narození byl chlapec velmi plačtivý. Matka si s ním nevěděla rady. V noci často plakal. Chodit začal ve 12 měsících. První slova objevuje až v 18 měsících, kdy mu nebylo téměř rozumět. Měl svůj jazyk. Zřetelněji začal mluvit až kolem 24 měsíců. Často se se svým bratrem rval a nerad se dělil o hračky. Byl velmi výbušný. Také se stalo, že se vztekal a upal do bezvědomí.

Ve třech letech nastoupil do mateřské školy. Byl většinou iniciátorem rvaček. Děti pošťuchoval a provokoval. Ale také si dokázal s určitými dětmi smysluplně hrát. Většinou se nedokázal podřídit. Ve školce rád kreslil. Většinou kreslil vojáky nebo nějaké postavičky z pohádek. Lateralitu má vyhraněnou. Je pravák. Jakýmkoliv soutěžím v mateřské škole se vyhýbal. Nerad prohrával. Měl rád veškeré pohybové hry.

Nyní nastoupil do prvního ročníku základní školy. Probíhá výměna dentice. Dle slov matky není již tak výbušný. Rád si hraje s legem. Má svůj okruh kamarádů. Často si hraje s dětmi venku. Žák je velice hlučný. Rád vyrušuje a vykřikuje v hodině. Také nenosí domácí úkoly. Při plnění úkolů byl nervózní obzvláště, když si nevěděl rady. Ihned chtěl s úkolem skončit. Nestyděl se. Mluvil jasně a srozumitelně nahlas. Byla patrná vada řeči, kdy špatně vyslovoval hlásku „R“ a „Ř“. Chlapec navštěvuje logopeda. Kotrmelec předvedl výborně. Zvládl i kotrmelec dozadu. Sám bez vyzvání. Pro kresbu postavy si taktéž zvolil otce. Na hlavě nakreslil všechny detaily. Hlava s trupem je spojená krkem. Končetiny jsou kresleny dvojitou čárou a na konci mají pět prstů. Chlapec si dal záležet i na oblečení. Kresba je pěkná. Chlapec měl přiměřený přítlak na podložku, ale jeho úchop byl chybný. Psací náčiní držel v hrstičkovém

úchopu. Skládání obrázku ho nebavila. Tvrdil, že je to nuda. Bylo zřejmé, že neví, jak obrázek poskládat. Když jsem mu byla nápomocna, úkol s mojí pomocí splnil. Překreslování obrázků chlapec zvládl rychle a správně. Skládání kamínků okomentoval, že to dělat nebude. Ale po upřesnění úkol splnil s jednou chybou.

	Zvládl sám	Zvládl s dopomocí	Nezvládl
Kotrmelec vpřed	✓		
Kresba postavy	✓		
Prostorová orientace		✓	
Překreslování obrázků	✓		
Skládání kamínků		✓	

Tabulka č. 7: Vstupní test – chlapec č. 3

	Ano	Ne
Správný úchop		✓
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 8: Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 3

Dílčí závěr: Chlapec č. 3 je velmi energický. Neustále na nás pokřikoval. Bylo vidět, že rád sportuje. Kotrmelec předvedl nejen dopředu, ale i dozadu. Také se projevila jeho záliba v kreslení, kdy postava tatínka byla pěkně propracovaná. Ostatní úkoly splnil s menší pomocí, ale nečinily mu velké obtíže. Je důležité se zaměřit na správný úchop. Chlapec používá hrstičkový úchop, kdy k držení tužky používá čtyři prsty a to palec, ukazovák, prostředník a prsteníček, který tužku podpírá.

Chlapec č. 4, věk 6 let a 5 měsíců

Osobní charakteristika: Chlapec je menší drobnější postavy. Je viditelně menší než jeho spolužáci. K výměně dentice zatím nedochází. Rád si hraje s auty a legem. Někdy si hraje více než se věnuje přípravě na výuku. Matka sděluje, že hra je pro něj stále primární. Při odchodu do školy většinou pláče. Chodí s bratrem a kamarády

ze sousedství nebo s matkou. V zájmovém vzdělávání navštěvuje fotbal a počítačové hry.

Rodinná anamnéza: Chlapec žije v úplné rodině. Matka (37 let), má vysokoškolské pedagogické vzdělání. Vyučuje zeměpis a výtvarnou výchovu na druhém stupni místní základní školy. Otec (37 let) má také vysokoškolské pedagogické vzdělání. Vyučuje na stejné základní škole jako matka zeměpis a tělesnou výchovu. Chlapec má dva bratry. Starší bratr (9 let) a mladší (2 roky). Působí velice klidně a harmonicky. Bydlí v rodinném domě.

Osobní anamnéza: Chlapec pochází z druhého těhotenství. Těhotenství i porod proběhl bez komplikací ve stanoveném termínu a porodní váha chlapce byla 2950 g. Chlapec se velmi dobře adaptoval. Jako miminko, udává matka, bylo velmi klidné a spavé. Chodit začal ve 14 měsících. První slova opakoval ve 12 měsících a v jednoduchých větách mluvil ve 24 měsících.

Mateřskou školu začal navštěvovat ve dvou a půl letech. Byl spíše klidné a tiché dítě. Konfliktní situacím se vyhýbal. Raději ustoupil, než by se hádal o hračku. Ke hře využíval téměř všechny hračky, které jeho oddělení mateřské školy nabízelo. V předškolním období, kdy měl plnit stanovené úkoly pro předškoláky plakal a úkoly nechtěl plnit. Asi v polovině školního roku začal chlapec úkoly plnit bez pláče, ale byl velmi pomalý. Od útlého věku si chlapec rád hrál. Nepotřeboval kamarády a vyhrál si sám. Se svými bratry má pěkný vztah.

V současné době nastoupil do prvního ročníku základní školy. Působí velmi klidným dojmem. Je tichý a moc nemluví. Učitelka uvádí, že je chlapec velmi pomalý a rád se dívá z okna a nesoustředí se. Ve výuce však nezaostává, co nestihne ve škole, dodělává v rámci domácích úkolů. Při plnění úkolů vstupního testu byl rozvážný, dlouho přemýšlel a k činnosti jsme ho museli popohánět. Kotrmelec zvládl s dopomocí. Postavu kreslil tatínka, jako ostatní chlapci. Na hlavně nakreslil všechny detaily i s vlasy, hlava nebyla s trupem spojená krkem. Ruce i nohy jsou kreslené jednou čarou. Ruce mají pět prstů a nohy jsou zahnuté. Na obrázek nakreslil ještě psí boudu se psem, slunce, oblohu a trávu. Obrázek je barevný. Viz příloha č. 3, obrázek 2. Kreslil velmi pomalu. Lateralitu má chlapec vyhraněnou. Je levák. Psací náčiní držel ve špetkovém úchopu a přítlak byl přiměřený. Skládání obrázku zvládl sám, ale potřeboval delší čas. K překreslování obrázku se chlapec nechal přemlouvat. Sále opakoval, že už je unavený

a chce jít hrát. Nakonec obrázky překreslil, ale s několika chybami. Skládání kamínků chlapce bavilo. Skládal opět s velkou rozvahou. Udělal jednu chybu.

	Zvládl sám	Zvládl s dopomocí	Nezvládl
Kotrmelec vpřed		✓	
Kresba postavy	✓		
Prostorová orientace	✓		
Překreslování obrázků		✓	
Skládání kamínků		✓	

Tabulka č. 9: Vstupní test – chlapec č. 4

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č.10: Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 4

Dílčí závěr: Chlapec je stále velmi hravý. Je tichý a sám se nerad prosazuje. Úkoly splnil bez větších obtíží, avšak velmi pomalu. Je levák. Úchop má správně zafixovaný – špetkový. Přítlak na podložku je přiměřený. Ostatní úkoly splnil s dopomocí, ale nečinily mu větší obtíže. Je třeba zapracovat na rychlosti a soustředění.

Dívka č. 1, 6 let a 9 měsíců

Osobní charakteristika: Postava odpovídá věku. U dívky dochází k výměně dentice. Dívka je stydlivá. Při kontaktu s dospělou osobou neudrží oční kontakt. Ráda kreslí a hraje si na školu, kde plní úkoly z pracovních sešitů. Většinu času se o dívku stará babička, která ji odvádí do školy. Navštěvuje hudební kroužek, kde hraje na klavír.

Rodinná anamnéza: Dívka pochází z rozvrácené rodiny. Matka (30 let) drogově závislá dívku opustila, když jí byly 3 roky. Dívka je v péči otce. Více informací o matce nemáme. S dívkou se matka nestýká, protože je celostátně hledaná policií ČR. Otec (31 let) vyučen v oboru elektrikář. Povolání elektrikáře vykonává v místní firmě. Žije ve společné domácnosti s prarodiči, kdy výchova dívky je převážně na nich. Je zřejmé,

že dívka vyrůstá ve společnosti dospělých osob. Dívka nemá žádné sourozence. Bydlí v rodinném domě.

Osobní anamnéza: Dívka je z prvního těhotenství. Matka v těhotenství užívala drogy. Porod proběhl ve 37. týdnu těhotenství. Dívka vážila 2400 g. Více informací nám rodina ohledně matky nesdělila. Dívka začala chodit ve 12 měsících. První slova používá taktéž ve 12 měsících a pokouší se o jednoduché věty. V 18 měsících mluví srozumitelně v krátkých větách.

Ve třech letech nastupuje do mateřské školy a současně ji opouští matka. Dívka celý rok ve školce nemluví. Později mluví velmi málo. Otec se s dcerou stěhují k prarodičům a dívku vozí do stejné mateřské školy, aby nemusela prožívat další změnu. V pěti letech se rozhodnou pro mateřskou školu v místě bydliště. Dívka je uzavřená sama do sebe. S nikým nekomunikuje. Hraje si sama. Po půl roce, v nové mateřské škole, dívka začíná navazovat kontakty a hledat si kamarády. Začíná více komunikovat. Pořád je ale bojácná. Babička zvažuje školní odklad, který jí ale není doporučen. Dívka je velmi šikovná a komunikace se také daří zlepšovat.

Nyní je v první třídě. Všechny hlásky vyslovuje správně. Dívka komunikuje. Již se dokáže mezi spolužáky prosadit. K dospělé osobě má určitý odstup. Je nedůvěřivá, ale zadané úkoly splnila všechny bez potíží. Kotrmelec zvládla sama bez pomoci. Při kresbě postavy si zvolila babičku. Postava měla na hlavě všechny detaily, hlava byla s trupem spojena krkem. Končetiny nakreslila dvojdimenzionálně a ruce měly pět prstů. Obrázek byl barevný. Lateralita je vyhraněná. Psací potřeby drží v pravé ruce. Při kreslení má prohnutý ukazováček. Tužku drží velmi křečovitě a tím vyvíjí i velký tlak na podložku. Skládání obrázků dívce nečinilo žádné obtíže. Překreslování obrázku zvládla s menší rozvahou bez potíží. Skládání kamínku dívku bavilo. A chtěla skládat podle další šablony. Neudělala žádnou chybu.

	Zvládla sama	Zvládla s dopomocí	Nezvládla
Kotrmelec vpřed	✓		
Kresba postavy	✓		
Prostorová orientace	✓		
Překreslování obrázků	✓		
Skládání kamínků	✓		

Tabulka č. 11: Vstupní test – dívka č. 1

	Ano	Ne
Správný úchop		✓
Přiměřený tlak na podložku		✓

Tabulka č.12: Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 1

Dílčí závěr: Dívka je nedůvěřivá vůči dospělé osobě. Je vychovávaná prarodiči, u kterých žije s otcem. Úkoly však zvládla sama bez potíží a chyb. Psací náčiní drží velmi křečovitě a ve špetkovém úchopu propíná ukazovák. Musíme se zaměřit na uvolnění ruky, abychom zamezili propínání ukazováku. Dívka je velmi snaživá.

Dívka č. 2, 6 let a 5 měsíců

Osobní charakteristika: Dívka je silnější vyšší postavy. Dochází k výměně dentice. Dívka působí sebevědomým dojmem. Je upovídaná. Ráda si hraje s panenkami. Do školy dochází se spolužáky. Za zájmové kroužky zvolila keramiku a házenou. S otcem jezdí často na kole.

Rodinná anamnéza: Dívka pochází z úplné rodiny. Matka (35 let) má vystudovanou střední pedagogickou školu. Je zaměstnána jako učitelka v mateřské škole. Otec (38 let) má výuční list s maturitou v oboru automechanik. Povolání vykonává v nedalekém městě. Dívka má mladšího bratra (4 roky). Vychází spolu dobře. Dívka má tendenci bratra neustále poučovat a vychovávat. Ráda se o něj stará. Bydlí v rodinném domě.

Osobní anamnéza: Dívka pochází z prvního těhotenství. Už od počátku bylo těhotenství problémové. Matka se téměř celé těhotenství necítila dobře. Ke konci těhotenství bylo miminko v poloze koncem pánevním. Po zvážení lékařů se přistoupilo k ukončení těhotenství v 39. týdnu císařským řezem. Matka ho popisuje jako bolestivý a velmi nepříjemný zákrok. Ani po operaci se matka necítila dobře. Dívka vážila 3150g a adaptovala se dobře. První slova opakuje kolem 12 měsíce. Krátké věty užívala ve 24 měsících. Chodit začala ve 14 měsících.

Mateřskou školu začíná navštěvovat ve třech letech. V kolektivu byla oblíbená. Ráda si hrála s panenkami, dětskou kuchyňkou a dětským obchodem. Je dominantní. Většinou se neumí podřídit. V mateřské škole plní všechny zadané úkoly svědomitě a ráda. Těší se do školy.

Nyní je žákyní prvního ročníku základní školy. Kontakt s dospělou osobou navazuje sama bez ostychu. Sále něco povídá. Je velkou kamarádkou chlapce č. 4, kterého neustále opatruje a vše za něj vyřizuje. Kotrmelec zvládla s dopomocí. Pro kresbu si vybrala postavu matky. Hlava má pouze oči a pusu. Chybí vlasy a uši. Hlava není s trupem spojená krkem. Končetiny jsou dvojitou čarou, ale chybí prsty. Obrázek je pěkně vybarvený, viz. příloha č. 4, obr.1. Lateralitu má dívka vyhraněnou. Ke kreslení používá pravou ruku. Psací náčiní svírá velkou silou. Ve špetkovém úchopu propíná ukazovák. Při kresbě si musela několikrát odpočnout a protřepat ruku, protože ji bolela. Celkově působila křečovitě. Skládání obrázku zvládla dívka sama bez pomoci. Při překreslování obrázku několikrát gumovala, protože dle jejích slov nebyla s obrázkem spokojená. Nakonec úkol zvládla. Při skládání kamínku zpočátku tápala, po objasnění, co má dělat, úkol zvládla bez chyby.

	Zvládla sama	Zvládla s dopomocí	Nezvládla
Kotrmelec vpřed		✓	
Kresba postavy	✓		
Prostorová orientace	✓		
Překreslování obrázků	✓		
Skládání kamínků	✓		

Tabulka č. 13: Vstupní test – dívka č. 2

	Ano	Ne
Správný úchop		✓
Přiměřený tlak na podložku		✓

Tabulka č.14: Předpoklady ke správnému psaní – dívka č.2

Dílčí závěr: Dívka je velmi upovídaná. Ráda pomáhá svým spolužákům. Je silnější postavy, působí těžkopádně. Kotrmelec zvládla s dopomocí. Psací náčiní svírá velmi silně. Nemá uvolněnou ruku. Je třeba se zaměřit na rozvoj hrubé motoriky. Ostatní úkoly zvládla bez větších obtíží.

Dívka č. 3, 6 let a 4 měsíce

Osobní charakteristika: Dívka má drobnou postavu. Je menší než její vrstevníci. Předpokládáme, že je to dáno dědičně, kdy oba z rodičů jsou menší postavy. V kolektivu se dokáže podřídit. Je velmi rozumná a vždy s každým vychází dobře. Ostatním dětem ráda pomáhá. Je usměvavá. Většinou má dobrou náladu. Do školy ji vodí otec nebo matka. Navštěvuje kroužek vaření a tancování.

Rodinná anamnéza: Dívka žije v úplné rodině. Matka (35 let) má maturitní zkoušku. Studovala na obchodní akademii. Pracuje jako úřednice. Za prací dojíždí do vzdáleného města. Otec (40 let) vystudoval gymnázium a poté začal pracovat jako policista u dopravní policie. Dívka má o 2 roky starší sestru. Matka zmiňuje, že žádné výrazné konflikty mezi sourozenci nejsou. Dívka si doma hraje s panenkami a plastovými zvířátky. Bydlí v rodinném domě.

Osobní anamnéza: Dívka pochází z druhého těhotenství. Celé těhotenství probíhalo bez komplikací. Porod byl spontánní ve stanoveném termínu a porodní váha dívky byla 2490g. Dívka se dobře adaptovala. Dlouho se plazila. Nelezla po kolínkách a rovnou začala chodit ve 13 měsících. První slova opakuje již před 12. měsícem. Ve 14 měsících používá krátké věty. Ve dvou letech mluví srozumitelně ve větách. Ráda pomáhá matce v domácnosti.

Do mateřské školy dívka nastupuje ve čtyřech letech. Ráda kreslí a tancuje. Velmi pěkně recituje a zpívá. Zapojovala se do všech činností a byla oblíbená v kolektivu. Uměla se podřídit. Učitelky mateřské školy ji popisují jako velmi milou a hodnou dívku. Zvládala sebeobsluhu a pomáhala i kamarádům.

V současné době začala navštěvovat první ročník základní školy. Také paní učitelka ji popisuje jako velmi milou a příjemnou dívku. Nemá potíže s navázáním kontaktu s dospělou osobou. Vstupní test zvládla dobře. Kotrmelec dívce nečinil žádné obtíže. Při výběru kresby postavy si dívka zvolila matku. Postava měla na hlavě všechny detaily s vlasy. Hlava byla s trupem spojená krkem. Končetiny byly kreslené dvojitou čárou a měly pět prstů. Matce nakreslila pěkné oblečení. Bylo vidět, že si na obrázku dala záležet. Lateralitu má dívka vyhraněnou. Je pravák. Dívka má špatně zafixovaný úchop s palcem přes psací náčiní. Ukazováček a prostředníček jsou na správném místě, ale palec není naproti ukazováčku, ale je vysunutý přes psací náčiní. Tlak na podložku byl přiměřený. Skládání obrázku dívka zvládla sama bez pomoci. Také překreslování obrázku bylo pro dívku snadné. Skládání kamínku pochopila velmi rychle a správně je dle předlohy naskládala. Po celou dobu byla dobře naladěná a usmívala se.

	Zvládla sama	Zvládla s dopomocí	Nezvládla
Kotrmelec vpřed	✓		
Kresba postavy	✓		
Prostorová orientace	✓		
Překreslování obrázků	✓		
Skládání kamínků	✓		

Tabulka č. 15: Vstupní test – dívka č. 3

	Ano	Ne
Správný úchop		✓
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 16: Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 3

Dílčí závěr: Dívka je velmi milá a příjemná. Je zřejmé, že ráda cvičí a tancuje. Všechny zadané úkoly zvládla bez potíží. Kresba matky byla se všemi detaily. Při psaní vysunuje palec přes psací náčiní. Je třeba se zaměřit na správný špetkový úchop.

Dívka č. 4, věk 6 let a 5 měsíců

Osobní charakteristika: Dívka má přiměřenou postavu svému věku. V kolektivu je oblíbená, ale dokáže být dominantní a někdy se nedokáže podřídit většině. Ráda si hraje s panenkami, navléká korálky, kreslí a tancuje. Do školy dochází s matkou nebo otcem. Zájmové kroužky zvolila tancovaní a keramiku. Bydlí v bytě.

Rodinná anamnéza: Dívka pochází z úplné rodiny. Matka (38 let) má středoškolské vzdělání v oboru zdravotní sestra. V současné době na mateřské dovolené. Dříve pracovala jako zdravotní sestra u obvodního lékaře, který je současně její manžel. Otec (45 let) má vysokoškolské vzdělání. Povoláním je obvodní lékař. Dívka má mladší sestru (1 rok) a déle má bratra (19 let) a sestru (14 let) z předešlého manželství otce. Starší sourozenci jsou v péči matky. Vztahy mezi sourozenci jsou přiměřené. Matka zmiňuje, že jsou někdy dobré a někdy se děti dohadují. Celkově rodina působí někdy harmonicky a někdy podrážděně, kdy je patrné, že vztahy mezi rodiči nejsou ideální.

Osobní anamnéza: Dívka pochází z prvního těhotenství, které probíhalo v normě. Matka trpěla nízkým tlakem. Matce v 37. týdnu těhotenství začala odtékat plodová voda. Lékaři proto přistoupili k samotnému porodu. Po narození dívka vážila 2300 g a tak ji lékaři umístili do inkubátoru, kde byla jeden den. Dále se dívka adaptovala dobře. Matka si vzpomíná, že jako miminko byla velmi klidná a ráda spala. Od šestého měsíce začala často plakat a méně spala. Nespávala ani v noci. Plazit se začala v 11 měsících a po kolínkách lezla ve 12 měsících. Ve 12 měsících se poprvé postavila a chodit začala v 17 měsících. První slova opakuje ve 12 měsících. V krátkých větách začíná mluvit ve 18 měsících. Ve dvou letech mluví plynule ve větách. Ráda si četla v knihách. Protože matka nechodila do práce, dívka ve třech letech nenastoupila do mateřské školy. Ve třech letech je dívka stále uplakaná, hlučná a nerada se dělí o hračky.

Ve čtyřech letech nastoupila do mateřské školy. Z počátku byly menší obtíže, protože chtěla být doma s matkou. Nechtěla do školky chodit a každé ráno plakala. Postupem času si na režim zvykla. Ale i přes to, učitelky mateřské školy zmiňují, že dívka často plakala i ve školce. Nerada se dělila o hračky a chtěla být středem pozornosti. Ráda si četla v knihách, anebo skládala puzzle. Nechtěla kreslit a plnit zadané úkoly pro předškolní děti. Po počátečních obtížích se dívka adaptovala a v předškolním období vše zvládla.

Nyní je žákyní prvního ročníku. Do školy se těšila. Třídní učitelka poukazuje na fakt, že když se dívce nedaří, tak pláče. Jinak ji popisuje jako velmi šikovnou. Umí plynule číst. U dívky dochází k výměně dentice. K dospělé osobě je nedůvěřivá. Trvá jí delší čas, než naváže kontakt. Vstupní test zvládla výborně. Kotrmelec předvedla správně. Pro kresbu zvolila matku. Hlava měla všechny detaily i s vlasy. Hlava byla s trupem spojená krkem. Končetiny byly kreslené dvojitou čárou a na ruce bylo pět prstů. Postava má sukni a na nohách dívka nakreslila vysoké boty, které dle slov dívky, maminka často nosí. Obrázek je pěkný a barevný. Lateralita je vyhraněná. Dívka je levák. Úchop byl špetkový, ale dívka vyvíjela příliš velký tlak na podložku. Neuměla uvolnit ruku a často v kreslení přestávala a ruku si protřepávala. Sdělovala, že jí ruka bolí. Skládání obrázku zvládala sama bez pomoci. Při překreslování obrázku jsme nezaznamenali žádné obtíže. Skládání kamínků měla bez chyby.

	Zvládla sama	Zvládla s dopomocí	Nezvládla
Kotrmelec vpřed	✓		
Kresba postavy	✓		
Prostorová orientace	✓		
Překreslování obrázků	✓		
Skládání kamínků	✓		

Tabulka č. 17: Vstupní test – dívka č. 4

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku		✓

Tabulka č. 18: Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 4

Dílčí závěr: Dívka je v kolektivu občas velmi dominantní. Ale vyhledává spíše samotu. Na počátku školní docházky již sama čte. Vstupní test zvládla bez obtíží. Postavu matky nakreslila se všemi detaily. Při kreslení vyvíjela velký tlak na podložku. Je třeba se zaměřit na uvolnění ruky.

5.6 Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností

Po absolvování vstupního testu žáci 2x týdně navštěvovali 45minutový blok. Jednalo se o „Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností“, který trval 12 týdnů.

Pro projekt jsme měli v budově základní školy vyhrazenou jednu místnost, kde děti, které se projektu účastnily, nebyly ostatními dětmi rušeny a 1x týdně jsme měli umožněný vstup do plně vybavené tělocvičny místní základní školy, kde jsme se věnovali rozvoji hrubé motoriky. Pro děti zde byla připravená překážková dráha, cvičení na žebřinách, skákání přes švihadla, cvičení na žíněnce, přeskakování přes lavičky, míčové hry a spoustu dalšího, viz. příloha č. 5, obr. 1,2. Projevilo se zde, kdo již má se sportem nějakou zkušenost a kdo nikoliv. Chlapec č. 1 byl ve všech disciplínách obratný. Jako jediný ze všech uměl již skákat přes švihadlo. Chlapec č. 2, který nesportuje a nenavštěvuje žádný zájmový kroužek, se zpočátku bál vylézt na žebřiny. Byl nejistý a celý ztuhlý. Musel být přidržován, aby si byl jistý, že nespadne. Až po návštěvě několika lekcí zvládl vylézt na žebřiny sám. Ke konci projektu už zvládl sám viset a zvedat nohy. Totéž byl problém u provedení kotrmelce. Chlapce č. 2, ačkoliv je hubené vyšší postavy, tak bylo obtížné kotrmelec naučit. Opět byl velmi nemotorný a bál se. Zde se nám osvědčila píle, kdy se chlapec č. 2 chtěl kotrmelec naučit a po několika lekcích kotrmelec sám zvládl. Chlapec č. 3 byl velice rychlý, všechny děti stále předbíhal. Neměl z ničeho respekt a často musel být usměrňován. Nejlépe předváděl kotrmelec vpřed i vzad. Chlapec č. 4 byl oproti chlapci č. 3 velmi pomalý a rozvážný. Zpočátku se bál vylézt na žebřiny, ale když viděl ostatní děti, kterým to nečinilo obtíže, tak tento úkon také zvládl. Ke konci projektu už zvýšil i své tempo a byl si více jistý. Kotrmelec zpočátku předváděl s dopomocí, později ho zvládal sám bez problému. Chlapec č. 4 měl rád míčové hry. Nezvládl skákat přes švihadlo. Dívka č. 1 vždy pouštěla všechny spolužáky před sebe. Pečlivě sledovala ostatní spolužáky, jak provádí zadané cviky. Žádný z připravených úkonů dívce č. 1 nečinil žádný problém. Zpočátku potřebovala dopomoci u kotrmelce, ale rychle se kotrmelec naučila sama. Dívka č. 2 je silnější postavy, vždy potřebovala dopomoc, ale žádnému úkolu se nevyhýbala a vše plnila jako ostatní spolužáci. Skákání přes švihadlo nezvládla. Při míčových hrách měla velkou sílu a u ostatních spolužáků budila velký respekt. Dívka č. 3 zvládala vše sama bez dopomoci. Projevovala velký zájem o každou činnost. Byla velmi samostatná. Dívka č. 4 se zpočátku stranila.

Byla ostýchavá. Již při druhém setkání nám začala důvěřovat a zapojovala se do všech činností. Všechny připravené aktivity zvládala sama bez pomoci.

Druhé setkání v týdnu probíhalo ve volné třídě, kde jsme měli k dispozici velkou škálu pomůcek. S dětmi jsme na začátku setkání říkali jazykolamy, poté jsme většinou mačkali míčky nebo bambulky, trhali papír, mačkali papír nebo jinak procvičovali prsty. Následovaly říkanky s pohybem na uvolnění horních končetin. Všechny děti se zapojovaly a říkanky se rychle naučily. Dalším z kroků každého setkání bylo stříhání papíru podle předlohy. Následovalo kreslení ve svislé poloze, kde jsme mimo různých druhů voskovek používali také rukavice, ukazovátka, autíčka, míčky nebo bambulky. Děti tato činnost velmi bavila. Ze svislé polohy jsme přešli na velké vodorovné plochy. S dětmi jsme si neustále opravovali úchop. Říkali jsme si motivační básničky a cílem bylo, aby si zafixovaly špetkový úchop. Byla to největší výzva celého výzkumu. Jeden týden se všechny děti snažily a držely psací náčiní ve špetkovém úchopu. Stačila jedna motivační básnička a děti se samy opravovaly. Druhý týden opět držely tužky ve svých oblíbených polohách. Museli jsme si neustále opakovat a předvádět správný úchop. Děti se postupem času naučily opravovat samy, ale při delším kreslení se vrátily k úchopu, který mají zafixovaný. K dalším činnostem patřilo navlékání korálků, brček nebo gumiček. Pro děti bylo oblíbené stavění věže z mouky, kreslení do krupice nebo hra s kinetickým pískem. Motali jsme např. klubíčka, šroubovali matice, skládali kamínky, drahokamy nebo spojovali „céčka“. Tvarovali jsme drátky nebo kreslili mokrým provázkem. Další činností bylo překreslování jednoduchých obrázků nebo dokreslování druhé poloviny obrázku. Děti měly rády „jednotažky“, které mohly obtahovat nebo bludiště. Ve svislé poloze jsme prováděli řadu uvolňovacích cviků.

Po celou dobu kurzu panovala dobrá nálada a děti ho navštěvovaly rády. Byla vidět snaha a chuť se naučit novým věcem. Všem zúčastněným dětem děkujeme za jejich trpělivost.

5.7 Výstupní šetření

Pro výstupní šetření jsme zvolili „jednotažky“ a dokreslování připravených obrázků. U výstupního testu jsme se zaměřili na správný úchop psacího náčiní a přiměřený tlak na podložku. Dále jsme pozorovali, zda došlo u žáků k rozvoji hrubé a jemné motoriky, kdy žáci skákali panáka, mačkali a nalepovali krepový papír dle předlohy,

viz. příloha 6, obr. 2. Cílem bylo zjistit zda Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností má pozitivní přínos pro žáky prvního ročníku v oblasti prvopočátečního psaní.

U chlapec č. 1 jsme zaznamenali největší pokrok. Při vstupním testu měl špatně zafixovaný úchop, kdy držel psací náčiní kolmo k psací podložce a při kreslení vytáčel ruku. Tlak na podložku měl přiměřený. Chlapec má vrozenou hypermobilitu a působí celkově uvolněným dojmem. Při výstupním testu držel po celou dobu tužku ve špetkovém úchopu a vyvíjel přiměřený tlak na podložku. Skákání panáka mu nečinilo potíže a daný obrázek zvládl bez problémů.

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 19: Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 1

Dílčí závěr: Chlapec má velmi dobré předpoklady ke správnému psaní. Hrubá i jemná motorika je rozvinutá přiměřeně věku dítěte.

Chlapec č. 2 nevykonává žádné sportovní aktivity. Při vstupním testu držel psací náčiní ve špetkovém úchopu, ale vyvíjel příliš velký tlak na podložku. Chlapec č. 2 se neumí uvolnit. I přesto, že jsme se snažili s chlapcem cvičit, tak při výstupním testu vyvíjel příliš velký tlak na podložku. Psací náčiní svíral pevně a několikrát si musel protřepávat ruku, aby si ji uvolnil. U chlapce č. 2 nepozorujeme žádné zlepšení. Skákání panáka mu činilo menší obtíže a při mačkání papíru měl velmi křečovité prsty.

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku		✓

Tabulka č. 20: Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 2

Dílčí závěr: Chlapec č. 2 nevykazuje uspokojující předpoklady ke správnému psaní. Je třeba se zaměřit na uvolňovací cviky a správné motivování chlapce při kreslení a psaní. Dále je třeba chlapce podporovat ve sportovních aktivitách a v rozvoji jemné motoriky.

U chlapec č. 3 pozorujeme zlepšení ve snaze přecházet z hrstičkového úchopu do špetkového úchopu. Chlapec si během výstupního testu sám opravoval úchop, vždy když si uvědomil, že nedrží správně psací náčiní. Tlak, který vyvíjel na podložku byl přiměřený. Považujeme to za velké zlepšení, kdy si chlapec sám uvědomuje nevhodné držení tužky a proto u chlapce evidujeme správný úchop psacího náčiní. Skákání panáka mu nečinilo potíže a obrázek zvládl taktéž bez obtíží.

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 21: Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 3

Dílčí závěr: Chlapec č. 3 má dobré předpoklady ke správnému psaní. U chlapce spatřujeme velké zlepšení. Hrubá i jemná motorika je v souladu s věkem dítěte.

Chlapec č. 4 byl zařazen do projektu z důvodu zvýšení pracovního tempa. Na počátku projektu držel psací náčiní ve špetkovém úchopu a vyvíjel přiměřený tlak na podložku. U chlapce č. 4 nepozorujeme žádné zlepšení v rychlosti při kreslení a psaní. Chlapec si i nadále pokračoval ve svém pomalejším tempu oproti ostatním spolužákům. Skákání panáka zvládl bez obtíží a při mačkání a lepení papíru byl opět pomalejší než jeho spolužáci.

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 22: Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 4

Dílčí závěr: U chlapce č. 4 nepozorujeme žádné zlepšení ve snaze zvýšit jeho pracovní tempo. Je třeba se této problematice nadále věnovat.

Dívka č. 1 na počátku projektu propínala ukazovák při držení tužky a vyvíjela příliš velký tlak na podložku. Po celou dobu projektu byla velmi snaživá a učenlivá. Při výstupním testu jsme zaznamenali velký posun. Dívka při výstupním testu po celou dobu držela psací náčiní ve špetkovém úchopu a vyvíjela přiměřený tlak na podložku. Skákání panáka i obrázek zvládla bez potíží.

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 23: Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 1

Dílčí závěr: Dívka č. 1 má dobré předpoklady ke správnému psaní. Je velmi snaživá a učenlivá. Hrubá i jemná motorika je na dobré úrovni.

U dívky č. 2 nepozorujeme žádné zlepšení. I když se po celou dobu projektu snažila a všechna cvičení prováděla s maximálním nasazením, nevedlo to k žádnému progresu. Jak při vstupním testu, tak i u výstupního testu propínala ve špetkovém úchopu ukazovák a vyvíjela příliš velký tlak na podložku. Při skákání panáka působila neobratně, obrázek zvládla s menšími obtížemi.

Zkoumaná oblast	Ano	Ne
Správný úchop		✓
Přiměřený tlak na podložku		✓

Tabulka č. 24: Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 2

Dílčí závěr: Dívka č. 2 nevykazuje předpoklady ke správnému psaní. Je třeba rozvíjet jak hrubou, tak i jemnou motoriku. U dívky bylo zřejmé, že potřebuje delší čas na zafixování správného úchopu. Je žádoucí dívku v tomto směru rozvíjet a podporovat.

U dívky č. 3 jsme pozorovali zlepšení. Při vstupním testu jí přesahoval palec přes psací náčiní. U výstupního testu vždy, když si tento zlozvyk uvědomila, ihned uchopila psací náčiní do špetkového úchopu. Po celou dobu výstupního testu jsme tento problém zaznamenali 2x. Proto považujeme její úchop za správný. Skákání panáka i obrázek dívka splnila bez potíží.

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 25: Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 3

Dílčí závěr: U dívky č. 3 evidujeme značný progres. Psací náčiní na počátku psaní vždy uchopí do špetkového úchopu a v případě, kdy palec přesáhne přes psací náčiní, sama se opraví a tužku uchopí do špetkového úchopu. Dívka č. 3 má předpoklady ke správnému psaní, taktéž došlo k rozvoji hrubé i jemné motoriky.

Dívka č. 4 při vstupním testu vyvíjela příliš velký tlak na podložku. U dívky spatřujeme velké zlepšení. Bylo viditelné, jak postupně uvolňuje ruku a přestává vyvíjet velký tlak na podložku. Taktéž skákání panáka zvládla dívka velice dobře a zadaný obrázek dívce nečinil potíže.

	Ano	Ne
Správný úchop	✓	
Přiměřený tlak na podložku	✓	

Tabulka č. 26: Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 4

Dílčí závěr: Dívka č. 4 má předpoklady ke správnému psaní. Při výstupním testu vedla ruku lehce a psací náčiní svírala ve špetkovém úchopu. U dívky č. 4 dochází k viditelnému zlepšení jak v oblasti hrubé a jemné motoriky tak i v oblasti grafomotoriky.

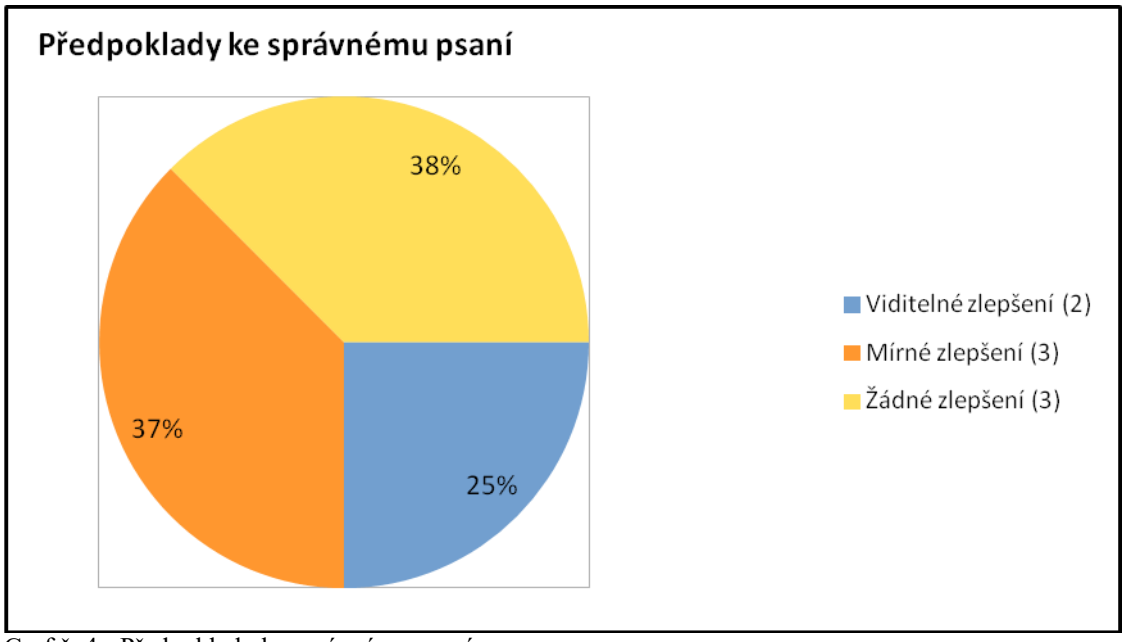

Graf č. 4 - Předpoklady ke správnému psaní

Výsečový graf č. 4 nám udává hodnoty u dětí, které vykazují viditelné zlepšení, a to 25%, tj. 2 děti. U třech dětí (38 %) pozorujeme mírný posun a 3 děti tj. 38 % nevykazují žádný progres v oblasti grafomotorických dovedností.

5.8 Shrnutí a diskuse

Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností jsme vyhodnotili jako relativně úspěšný. Je třeba zmínit, že se nám nepodařilo dosáhnout takových úspěchů, jaké jsme na začátku očekávali.

Na počátku školní docházky mají děti zafixovaný úchop a je třeba se touto problematikou zabývat již v předškolním období. Můžeme však konstatovat, že úspěch pozorujeme v soustavném a pravidelném rozvíjení v oblasti hrubé motoriky a jemné motoriky, kdy se děti dokáží postupně uvolnit a nevyvíjí velký tlak na podložku. Děti byly na konci projektu ve svých grafomotorických činnostech přesnější a jistější. Tím

můžeme potvrdit, že u dětí, které jsou pravidelně rozvíjené ve zmiňovaných oblastech, dochází k určitému progresu v rozvoji grafomotorických dovedností. Dále nemůžeme verifikovat, že děti, které se Projektu na rozvoj grafomotorických dovedností zúčastnily, mají předpoklady ke správnému psaní. Taktéž se nám nepotvrdilo, že pravidelné rozvíjené v oblasti grafomotorických činností vede u žáků ke správnému úchopu psacího náčiní.

Největší pokrok jsme zaznamenali u chlapce č. 1 a dívky č. 1. U chlapce č.1, který na začátku projektu vytáčel psací náčiní od těla, se nám podařilo docílit správného špetkového úchopu. Při kreslení jsme mu utvářeli podmínky, které mu špetkový úchop co nejvíce přiblíží. Vytvořili jsme prodloužení tužky, aby sám chlapec č. 1 viděl, kam mu tužka směřuje. Viz. Příloha č.6, obr. 1. On se sám svojí pílí a ctižádostí snažil, aby mu prodloužení tužky směřovalo k rameni. Na konci projektu už prodloužení tužky nebylo potřeba a chlapec sám bez upozornění používal ke psaní špetkový úchop. Toto považujeme za největší úspěch celého projektu. Další viditelné zlepšení bylo zřejmé u již zmiňované dívky č. 1, která propínala ukazovák a vyvíjela příliš velký tlak na podložku. Dívka na konci projektu byla při psaní uvolněná a přestala propínat ukazovák. Tlak na podložku byl taktéž přiměřený.

Mírné zlepšení jsme pozorovali u chlapce č. 3 a dívky č. 3 a 4. Chlapec č. 3 na začátku projektu používal ke kreslení hrstičkový úchop. Chlapce č. 3 jsme motivovali říkankami, neustále jsme připomínali, jak má tužku držet a později chlapec č. 3 začal používat špetkový úchop. Avšak na začátku každé hodiny, v první řadě, držel psací náčiní v hrstičkovém úchopu. Je třeba chlapce č. 3 neustále upozorňovat na špetkový úchop, dokud si ho sám nezafixuje. Podobný problém byl u dívky č. 3, která měla vysunutý palec přes psací náčiní. Dívku č. 3 jsme taktéž museli častěji opravovat, ale výsledek byl uspokojivý. Sama si začala špetkový úchop uvědomovat a vždy když měla špatně postavené prsty s vysunutým palcem, sama se opravila a tužku si chytla do špetkového úchopu. Dívka č. 4 vyvíjela příliš velký tlak na podložku. S dívkou jsme prováděli uvolňovací cvičení. Bylo potřeba dívce č. 4 často připomínat, že není potřeba tlačit na psací náčiní. Měli jsme k dispozici různě tvarované voskovky, které zanechávaly stopu i při velmi malém tlaku. Dívka postupem času byla více uvolněná a již nevyvíjela tak velký tlak na podložku jako na začátku projektu.

Naopak téměř žádné zlepšení jsme nezaznamenali u chlapce č. 2 a 4 a dívky č. 2. Chlapec č. 2 vyvíjel příliš velký tlak na podložku. Bylo patrné, že chlape nesportuje

a nemá ani jiné záliby. Neuměl se uvolnit. Působil příliš křečovitě. I když drží psací náčiní ve špetkovém úchopu, tak i po absolvování projektu vyvíjel příliš velký tlak na podložku. U chlapce bychom doporučili, aby začal více sportovat a rozvíjel hrubou motoriku. Chlapec č. 4 měl správný špetkový úchop a přiměřený tlak na podložku. Našim cílem bylo zvýšit u chlapce pracovní tempo. To se nám bohužel nepodařilo. Chlapec i po 12 týdnech, kdy pravidelně navštěvoval tento projekt, svoje tempo nezvýšil. Dívka č. 2 je silnější postavy. Psací náčiní držela velmi křečovitě a propínala ukazovák. I zde musíme konstatovat, že se nám nepodařilo u dívky zafixovat správný špetkový úchop bez prohnutého ukazováku. Nadále vyvíjela příliš velký tlak na podložku. Dívka působí těžkopádně. Je třeba dále rozvíjet hrubou motoriku, především je také důležité se zaměřit na rozvoj jemné motoriky, kdy dívka má necitlivé prsty a např. jí činilo obtíže vzít do špetky malé korálky, kamínky nebo použít kolíček na prádlo.

Celkově považujeme kurz za úspěšný. U dvou dětí došlo k celkovému zlepšení. Děti si špatně zafixované úchopy nesly již z mateřské školy, kde jsme se dozvěděli, že se na správný úchop nezaměřují. Je žádoucí vytrvat v rozvíjení grafomotorických dovedností a podporovat děti při správném úchopu psacího náčiní. Dále je žádoucí u dětí rozvíjet hrubou i jemnou motoriku.

Závěr

Diplomová práce je zaměřena na děti mladšího školního věku a zabývá se velmi diskutovaným tématem, které je zajímavé jak pro pedagogické pracovníky, tak pro širokou veřejnost, a to grafomotoriku. Grafomotorika se dotýká každého školáka a souvisí nejen se samotným psaním a kreslením, ale především s rozvojem hrubé a jemné motoriky. Abychom předcházeli obtížím v oblasti grafomotoriky, je žádoucí děti všestranně rozvíjet ve zmiňovaných oblastech. Děti by měly mít dostatečně podnětné prostředí, aby se mohly přirozeně zdokonalovat a zlepšovat, a to již v předškolním období. Předškolní děti by měly mít s grafomotorikou bohaté zkušenosti, které se v následném období budou dále rozvíjet. Mladší školák by měl mít správně zafixované hygienické návyky při psaní. Jakékoliv zlozvyky se hůře odnaučují. Pro potřeby výzkumné části předkládané diplomové práce jsme vytvořili Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností, kde jsme děti rozvíjeli v hrubé a jemné motorice a následně v grafomotorice. Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností jsme vyhodnotili, jako přínosný pro pedagogickou praxi, kde projekt nabízí mnoho nápadů na rozvoj hrubé a jemné motoriky a grafomotoriky a má každodenní využití.

V první kapitole předkládané diplomové práce jsme se zaměřili na děti mladšího školního věku. Děti v tomto období jsou relativně klidné a neprožívají žádné velké vývojové změny. Lateralita by již měla být vyhraněná. Dítě začíná být pozornější a zvídavější, ale zatím si neumí představit události, které samo nezažilo. Je žádoucí rozvoj pozornosti, která rozhoduje u mladšího školáka o úspěchu či neúspěchu. Šestileté děti by měly být schopné rozlišit různé tvary, určit stejné tvary, také rozliší nahoře, dole a zvládnou nakreslit tvary zrcadlově. U dětí se vyvíjí sluchová pozornost. Postupně by žák měl rozpoznat počáteční a koncovou hlásku u jednotlivých slov. Emoce mladšího školáka jsou stabilnější. Děti v tomto období jsou dobře naladěné a emočně vyrovnané. Dítě se začíná odpoutávat od rodiny a získává nové sociální zkušenosti. Pohyby dítěte mladšího školního věku se zpřesňují. Hrubá a jemná motorika se zlepšuje. Druhá kapitola nám podala ucelený přehled o hrubé a jemné motorice a způsoby, jak je rozvíjet. Třetí kapitolu jsme věnovali grafomotorice. Zjistili jsme, že uvolňovací cviky mají svoji posloupnost a vždy by se mělo začínat od jednodušších cviků ke složitějším. Ve čtvrté kapitole jsme pojednávali o psaní. V této kapitole jsme se zaměřili na správný úchop, který je nazýván špetkový úchop. Nevhodným úchopům

je třeba včas předcházet. Při nácviku psaní by děti měly mít zafixované správné hygienické a technické návyky. Velkou úlohu zde sehrává i poloha při psaní a výběr vhodných psacích a kreslících potřeb, o kterých se taktéž zmiňujeme. Čtvrtou kapitolu uzavírá psaní levorukých dětí.

Pátá kapitola nám otvírá výzkumnou část diplomové práce, kdy hlavním cílem empirické části diplomové práce bylo zjistit, zda děti, které se účastnily Projetu na rozvoj grafomotorických dovedností, mají předpoklady pro správné psaní. Projekt byl založen pro účely této diplomové práce. Tento cíl jsme nemohli verifikovat. K progresu došlo pouze u dvou dětí. U třech dětí jsme pozorovali mírné zlepšení a u třech dětí jsme žádný posun nezaznamenali. Pouze jsme evidovali vývoj v grafomotorických činnostech, kdy děti byly více uvolněné a jejich grafomotorický projev byl jistější a přesnější. Děti jsme rozvíjeli v oblasti hrubé motoriky, jemné motoriky a následně v oblasti grafomotoriky. Zaměřili jsme se na správný úchop psacího náčiní a přiměřený přítlak na podložku. Výzkumná část probíhala ve třech etapách. V první etapě jsme dělali vstupní šetření u dětí, kde jsme pozorovali oblast hrubé motoriky, jemné motoriky a grafomotoriky. Ve druhé etapě probíhal samotný Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností a třetí etapa končila výstupním šetřením. Zde jsme primárně pozorovali správný úchop psacího náčiní a přiměřený přítlak na podložku. Dále jsme sledovali vývoj v oblasti hrubé a jemné motoriky.

S žáky jsme navázali přátelský vztah a bylo zřejmé, že i děti všechny zadané úkol plnily s radostí a spolupracovaly s námi. Věříme, že Projekt na rozvoj grafomotorických dovedností byl pro všechny přínosem.

Seznam použité literatury

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press, 2006. Dětská naučná edice. ISBN 80-251-0977-1.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Funkční gramotnost - proměny a faktory gramotnosti ve vztazích a souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-115-5.

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1146-4.

DVOŘÁKOVÁ, Hana, Michaela KUKAČKOVÁ, Martina LIETAVCOVÁ, Hana NÁDVORNÍKOVÁ a Eva SVOBODOVÁ. *Rozvíjíme dovednosti hrubé a jemné motoriky dětí: dítě a jeho tělo*. 2. vydání. Praha: Raabe, 2015. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-187-8.

FASNEROVÁ, Martina. *Aspekty čtenářství žáků elementárního ročníku základní školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5236-4

FASNEROVÁ, Martina. *Jednotažné lineární písmo v kontextu písařské gramotnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-7409-053-0

FASNEROVÁ, Martina. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Praha: Grada, 2018. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0289-1.

FASNEROVÁ, Martina. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reforem ve školství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3992-1.

FASNEROVÁ, Martina. *Vybrané kapitoly z elementárního čtení a psaní*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3143-7

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7.

KREISLOVÁ, Zdenka. *Krok za krokem 1. třídou: školní zralost, spolupráce s rodiči, učíme se číst a psát, nápady pro celý rok*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2038-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

LIPNICKÁ, Milena. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní: preventivní program, který napomáhá předcházet vzniku dysgrafie*. Vyd. 2. Přeložil Jana KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0880-8.

LOOSE, Antje C., Nicole PIEKERT a Gudrun DIENER. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. Vyd. 4. Přeložil Eva BOSÁKOVÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-883-8.

MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2630-4

PERIČ, Tomáš. *Sportovní příprava dětí*. Nové, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012. Děti a sport. ISBN 978-80-247-4218-2.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

SPÁČILOVÁ, Hana a Libuše ŠUBOVÁ. *Příprava žáka na psaní: rozvíjení grafomotoriky a zrakového vnímání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0761-2.

SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005. 312 s. ISBN 80-7178-942-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6

UHLÍŘOVÁ, Helena. *Moje první velká kniha psaní: od uvolňovacích cviků s říkadly až po nácvik psaní písmen a číslic*. Praha: Bambook, 2018. ISBN 978-80-271-0860-2.

UHLÍŘOVÁ, Helena. *Grafomotorika: slečno i kluku, rozcvičuj ruku : hravé procvičování pro předškoláky i malé školáky*. Praha: Bambook, 2016. ISBN 978-80-247-5861-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. Základy *psychologie.* Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3

VYSKOTOVÁ, Jana a Kateřina MACHÁČKOVÁ. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4698-2.

ZELINKOVÁ, O. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program. Vyd. 2. Praha : Portál, 2011. 207 s. Pedagogická praxe. ISBN 978-80-7367-326-0.

Zákon č. 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) (online). Dostupný z: http://www.msmt.cz/file/39797/

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Věková tabulka chlapců

Tabulka č. 2 – Věková tabulka dívek

Tabulka č. 3 – Vstupní test – chlapec č. 1

Tabulka č. 4 – Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 1

Tabulka č. 5 – Vstupní test – chlapec č. 2

Tabulka č. 6 – Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 2

Tabulka č. 7 – Vstupní test – chlapec č. 3

Tabulka č. 8 – Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 3

Tabulka č. 9 – Vstupní test – chlapec č. 4

Tabulka č. 10 – Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 4

Tabulka č. 11 – Vstupní test – dívka č. 1

Tabulka č. 12 – Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 1

Tabulka č. 13 – Vstupní test – dívka č. 2

Tabulka č. 14 – Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 2

Tabulka č. 15 – Vstupní test – dívka č. 3

Tabulka č. 16 – Předpoklady ke správnému psaní - dívka č. 3

Tabulka č. 17 – Vstupní test – dívka č. 4

Tabulka č. 18 – Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 4

Tabulka č. 19 – Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 1

Tabulka č. 20 – Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 2

Tabulka č. 21 – Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 3

Tabulka č. 22 – Předpoklady ke správnému psaní – chlapec č. 4

Tabulka č. 23 – Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 1

Tabulka č. 24 – Předpoklady ke správnému psaní – dívka č. 2

Tabulka č. 25 – Předpoklady ke správnému psaní - dívka č. 3

Tabulka č. 26 – Předpoklady ke správnému psaní - dívka č. 4

Seznam grafů

Graf č. 1 – Vzorek šetření dle věku

Graf č. 2 – Charakteristika souboru dětí dle laterality

Graf č. 3 – Charakteristika souboru dětí dle typu postavy

Graf č. 4 – Předpoklady ke správnému psaní

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Informovaný souhlas

Příloha č. 2 - obrázek č. 1

- obrázek č. 2

Příloha č. 3 – obrázek č. 1

- obrázek č. 2

Příloha č. 4 – obrázek č. 1

- obrázek č. 2

Příloha č. 5 – obrázek č. 1

- obrázek č. 2

Příloha č. 1

Informovaný souhlas:

Vážení rodiče,

obracím se na vás se žádostí o spolupráci na výzkumné části mé diplomové práce.

Jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, studuji obor Učitelství pro 1. stupeň základní školy a píšu diplomovou práci s názvem Rozvoj grafomotorických dovedností u žáků v elementární třídě. Ke své práci potřebuji podklady ve formě výsledků činnosti vašich dětí - obrázky, výrobky nebo grafomotorický materiál. Tyto aktivity budou prováděny v hodinách výtvarné výchovy nebo pracovní činnosti a běžná výuka nebude nijak omezena. Materiály budou sloužit jen k mým studijním účelům, nikde je zveřejňovat nebudu, ani jméno vašeho dítěte. Výzkum k mé diplomové práci bude tedy anonymní. V případě zájmu Vám mohu poskytnout veškeré materiály k nahlédnutí. S jakýmkoli dotazem se na mě neváhejte obrátit.

Kontakt:

Bc. Ivana Klímová
Tyršova 21
Miroslav 671 72
tel. 775 227 372

Souhlasím, aby se můj syn/moje dcera ……, narozen/a ……. zúčastnil/a výzkumu rozvoje grafomotorických dovedností pro účely vypracování diplomové práce na UP Olomouc.

Dne …….....

Podpis zákonného zástupce: ……

Příloha č. 2

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Příloha č. 3

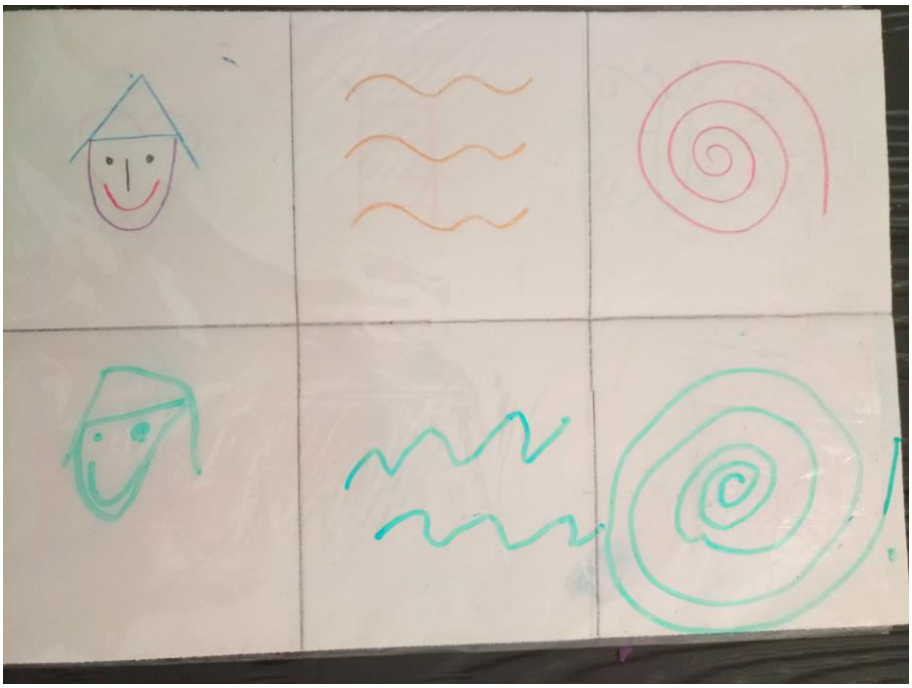

Obr. č.1

Obr. č.2

Příloha č. 4

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Příloha č. 5

Obr. č. 1

Obr. č.2

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Ivana Klímová
Katedra nebo ústav:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	doc.PhDr. Martina Fasnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Rozvoj grafomotorických dovedností u žáků v elementární třídě
Název v angličtině:	Development of graphomotor skills in pupils in elementary class
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá rozvojem grafomotorických dovedností u žáků v elementární třídě. Teoretická část se skládá ze čtyř kapitol. Je zde nastíněna charakteristika dítěte mladšího školního věku, problematika školní zralosti a připravenosti. Vymezuje základní dělení motoriky a grafomotorický rozvoj dítěte mladšího školního věku. Popisuje pracovní a hygienické návyky při kreslení a psaní, druhy úchopů psacího náčiní a správný výběr psacích a kreslících potřeb. Praktická část se zabývá rozvojem grafomotorických dovedností u dětí v elementární třídě. Jsou zde popsány metody sběru dat, průběh výzkumu, charakteristika respondentů, analýza získaných dat a závěrečné rozhodnutí o rozvoji grafomotorických dovedností u jednotlivých žáků.
Klíčová slova:	Grafomotorika, mladší školní věk, školní zralost, školní připravenost, hrubá motorika, jemná motorika, kresba, lateralita, úchop psacího náčiní, psací a kreslící potřeby, grafomotorické obtíže
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the development of graphomotor

	skills of pupils in elementary class. The theoretical part consists of four chapters. It outlines the characteristics of a younger school-age child, the issue of school maturity and readiness. It defines the basic division of motor skills and graphomotor development of a younger school-age child. It describes work and hygiene habits in drawing and writing, the types of gips in writing utensils and the right selection of writing and drawing utensils. The practical part deals with the development of graphomotor skills in children in elementary class. It describes the methods of data collection, the research process, the characteristics of respondents, and the analysis of collected data. Last but not least it states the final decision on the development of graphomotor skills in individual pupils.
Klíčová slova v angličtině:	Graphomotorics, younger school-age, school maturity, school readiness, gross motor skills, fine motor skills, drawing, laterality, writing tools grip, writing and drawing utensils, graphomotor difficulties
Přílohy vázané v práci:	**Příloha č. 1 -** Informovaný souhlas **Příloha č. 2 -** obrázek č. 1 **-** obrázek č. 2 **Příloha č. 3** – obrázek č. 1 **-** obrázek č. 2 **Příloha č. 4 –** obrázek č. 1 - obrázek č. 2 **Příloha č. 5 –** obrázek č. 1 - obrázek č. 2 5 stran
Rozsah práce:	73 stran
Jazyk práce:	český